

Učitelji u primjeni razvojne biblioterapije u odnosu na socio-emocionalne potrebe učenika

Pretković, Paolla

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:918657>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET

Paolla Pretković

**Učitelj u primjeni razvojne biblioterapije u odnosu na
socio-emocionalne potrebe učenika**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

**Učitelj u primjeni razvojne biblioterapije u odnosu na
socio-emocionalne potrebe učenika**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Biblioterapija u inkluziji

Mentor: prof. dr. sc. Sanja Skočić Mihić

Student: Paolla Pretković

Matični broj: 0299013267

U Rijeci, srpanj 2024.

ZAHVALA

Ovim putem želim se zahvaliti svima koji su uz mene koračali na mom putu izrade ovog diplomskog rada, ohrabivali me, bodrili i poticali.

Za početak, od srca se želim zahvaliti svojoj mentorici, prof. dr. sc. Sanji Skočić Mihić na stručnom vodstvu, pomoći, podršci, ohrabrenju, savjetima i pohvalama. Hvala Vam što ste vjerovali u mene, te mi pružili priliku i bodrili me prilikom izrade ovog rada.

Veliko hvala mojoj obitelji i meni dragim ljudima koji su mi pružali neizmjernu podršku, ljubav i razumijevanje kroz moje cijelo akademsko putovanje. Hvala vam što ste me poticali i bodrili u svakom trenutku. Vaša prisutnost, savjeti, riječi ohrabrenja i razumijevanje za mene su nezamjenjivi i dragocjeni.

Na kraju, zahvaljujem svim profesorima i kolegicama na fakultetu na svim lijepim trenucima, dijeljenju znanja i iskustava.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studentice:

Paolla Pretković

SAŽETAK

Poznata je uloga biblioterapije u odgojno obrazovnom radu učitelja u razvoju socio-emocionalnih kompetencija učenika. Cilj rada je dati pregled teorijskih spoznaja o metodi biblioterapije i ulozi učitelja u primjeni metode biblioterapije za socio-emocionalni razvoj učenika. Prikazani su osnovni teorijski konstrukti iz biblioterapije i način planiranja primjene metode biblioterapije za razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika. Primjena metode biblioterapije omogućava djeci da se lakše nose s problemom, razumiju kako nisu sama u toj situaciji, te da prepoznaju svoje reakcije i prihvate ih. Opisani su koraci u primjene metode biblioterapije za dvije situacije i analizirane su faze procesa biblioterapije na primjeru dva medija: filma „*Encanto*“ i slikovnice „*Vučica Virginija*“. Prikazan je postupak primjene metode biblioterapije u odgojno-obrazovnom radu učitelja i detaljnije je razrađen sam proces kako bi se postiglo bolje razumijevanje istog, te kako bi se lakše i preciznije odgovorilo na socio-emocionalne potrebe učenika.

Ključne riječi: razvojna biblioterapija, metoda biblioterapije, medij biblioterapije, učitelj, socio-emocionalne kompetencije, učenici

ABSTRACT

The role of bibliotherapy in the educational work of teachers in developing students' socio-emotional competencies is well known. The aim of this paper is to provide an overview of theoretical insights into the bibliotherapy method and the teacher's role in the application of bibliotherapy for the socio-emotional development of students. The fundamental theoretical constructs of bibliotherapy and the approach to planning the application of bibliotherapy for the development of socio-emotional competencies in students are presented. The application of the bibliotherapy method enables children to better cope with problems, understand that they are not alone in their situation, and recognize and accept their reactions. The steps for applying the bibliotherapy method in two scenarios are described, and the phases of the bibliotherapy process are analyzed using two media examples: the film "Encanto" and the picture book "Virginia Wolf." The procedure for applying the bibliotherapy method in the educational work of teachers is presented, and the process itself is elaborated in detail to achieve a better understanding of it and to more easily and precisely respond to the socio-emotional needs of students.

Keywords: developmental bibliotherapy, bibliotherapy method, bibliotherapy medium, teacher, socio-emotional competencies, students

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ODREĐENJE BIBLIOTERAPIJE.....	2
2.1. Medij biblioterapije.....	5
2.2. Ciljevi biblioterapije	8
2.3. Faze procesa biblioterapije.....	11
2.4. Proces i vrste biblioterapije.....	15
3. SOCIO-EMOCIONALNE KOMPETENCIJE UČENIKA.....	20
3.1. Razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika kroz odnos s roditeljima	20
3.2. Razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika kroz odnos s vršnjacima	26
3.3. Socio-emocionalne potrebe učenika	28
3.4. Uloga učitelja u razvoju socio-emocionalnih kompetencija učenika	30
4. ULOGA UČITELJA U PRIMJENI METODE BIBLIOTERAPIJE.....	34
4.1. Koraci u planiranju primjene metode biblioterapije.....	40
4.1.1. Priprema.....	42
4.1.2. Primjeren odabir medija biblioterapije	42
4.1.3. Čitanje medija biblioterapije.....	44
4.1.4. Diskusija	45
4.1.5. Aktivnosti nakon.....	45
5. PLANIRANJE PRIMJENE METODE BIBLIOTERAPIJE ZA RAZVOJ SOCIO- EMOCIONALNIH KOMPETENCIJA	47
5.1. Planiranje radionice metode biblioterapije na primjeru filma „ <i>Encanto</i> “	47
5.1.1. Analiza faza procesa biblioterapije na primjeru filma „ <i>Encanto</i> “ ..	52
5.2. Planiranje radionice metode biblioterapije na primjeru problemske slikovnice „ <i>Vučica Virginia</i> “	55
5.2.1. Analiza faza procesa biblioterapije na primjeru problemske slikovnice „ <i>Vučica Virginia</i> “	60
6. ZAKLJUČAK	61
7. LITERATURA	63

1. UVOD

U ovom diplomskom radu istražuje se uloga učitelja u primjeni metode biblioterapije za razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika u odgojno obrazovnom radu. Biblioterapiju se može definirati kao metodu, proces, postupak, pomoćnu tehniku koja uz pomoć medija, neovisno radi li se o knjizi, filmu, radijskoj emisiji, igrokazu ili nečem sličnom, pomaže pri rješavanju izazova s kojima se osoba suočava, rješavanju emocionalnih problema, poboljšanja mentalnog zdravlja i za osobni razvoj.

Učitelji su osobe koje najbolje poznaju svoje učenike, uviđaju promjene u njihovu ponašanju i prvi su uz roditelje koji mogu pomoći djetetu. Imaju profesionalnu obvezu prilagoditi pristup svakom učeniku, stvoriti pozitivno razredno ozračje u kojem se svaki učenik osjeća sigurno. Učitelji smatraju da primjena priča na satovima razredne zajednice u okviru metode biblioterapije ima pozitivan utjecaj na poticanje pozitivnog ozračja, uvažavanja različitosti i toleranciju (*Skočić Mihić, Opašić i Japundžić, 2019*).

Cilj rada je bio istražiti biblioterapiju kao pedagošku metodu, proces primjene metode biblioterapije i ulogu učitelja u tom procesu. Prikazat će se primjeri radionica koji mogu poslužiti kao primjer učiteljima u razumijevanju primjene medija biblioterapije sukladno potrebama učenika ili razrednog odjela.

Ovaj diplomski rad podijeljen je u četiri poglavlja. U prvom poglavlju prikazane su teorijske spoznaje biblioterapije, u drugom razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika i uloga učitelja u razvoju istih, u trećem uloga učitelja u primjeni metode biblioterapije i u četvrtom planiranje radionica na primjeru dva medija biblioterapije uz analizu istih prema fazama procesa biblioterapije autorice Shrodes.

2. ODREĐENJE BIBLIOTERAPIJE

„Biblioterapija je vođeno čitanje s ciljem razumijevanja ili rješavanja problema relevantnih za terapijske potrebe pojedinca“ (Škrbina 2013, prema Rioirdan i Wilson, 2013: str 220).

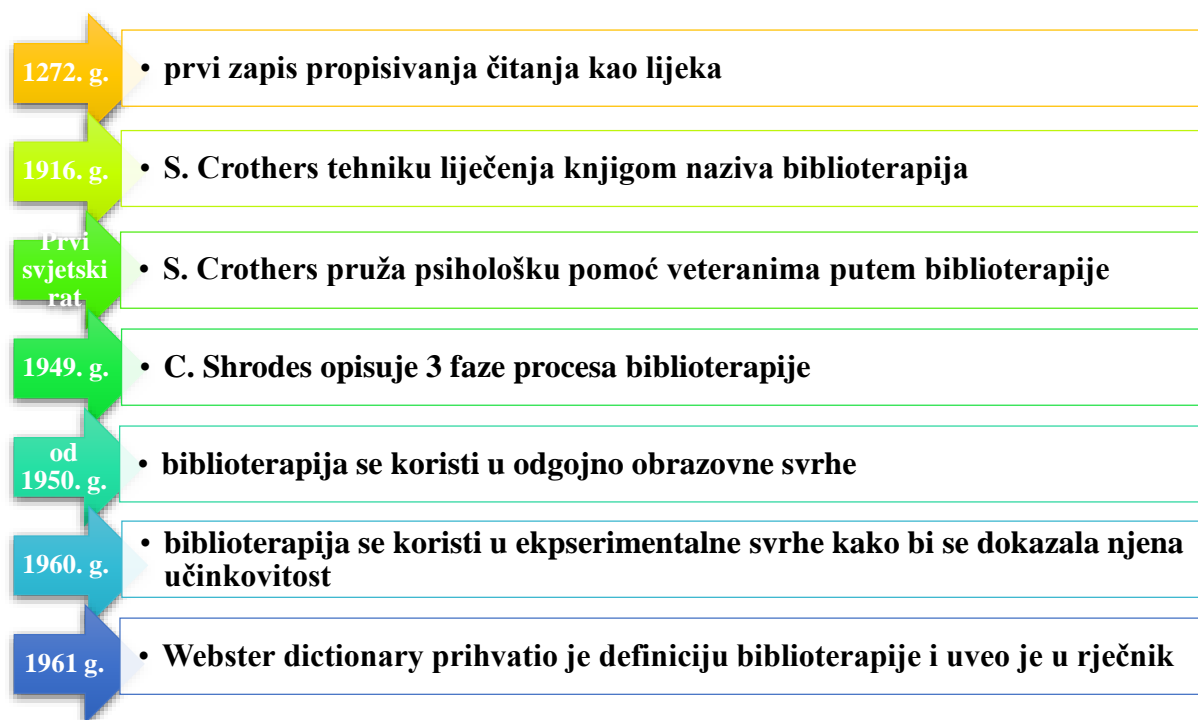
Biblioterapija je krovni termin (Bašić, 2011) ili kompleksan naziv (Maich i Kean 2004, prema Skočić Mihić i Pejić, 2019) za različite metode primjene književnog teksta u radu s osobama u cilju postizanja više razine dobrobiti (Skočić Mihić i Pejić, 2019).

Pisana riječ postoji od davnina u raznim oblicima od papirusa, zapisa na glinenim pločicama, raznih crteža koji su opisivali određene događaje, pa sve do knjiga kakve danas poznajemo. U zapisima Starog Rima spominje Knjiga mrtvih koja je služila kao pomoć duši pokojnika prilikom njena putovanja (Matanović, 2020). S obzirom na povijesne zapise može se reći kako je knjiga već tada smatrana „lijekom“ za dušu. U početku propisana upotreba knjiga koristila se upravo za pomoć ljudima s duševnim bolestima (Piskač 2016, prema Matanović 2020).

Neki povijesni tragovi biblioterapije vode nas u antiku gdje Aristotel uvodi pojam katarze prilikom rasprave s Platonom o književnosti kao načinu odgoja i spoznavanja. Također, Aristotel se bavio promatranjem utjecaja knjige na pojedinca. Kao dokaz da se biblioterapija koristila u Grčkoj navodi se čitaonica koja nosi naziv „Mjesto zacjeljivanja duše“ (Škrbina, 2013).

Iako se povijesni tragovi biblioterapije mogu pronaći od antike u povijesnom razvoju ističu se pojedini periodi i autori (Slika 1).

Slika 1. Prikaz istaknutih perioda i autora

Slika 1. prikazuje nekoliko istaknutijih perioda i autora u povijesnom razvoju biblioterapije. Detaljnije o njima govorit će se u nastavku poglavlja.

U trinaestom se stoljeću, točnije 1272. godine, pojavljuje prvi zapis propisivanja čitanja kao lijeka.

U osamnaestom stoljeću u većini se bolnica pojavljuju biblioteke, te se liječnicima psihijatrima preporučuje korištenje odgovarajuće literature prilikom liječenja određenih mentalnih bolesti.

1916. godine Samuel Crothers izdao je članak o terapiji knjigom „*The Atlantic Monthly*“ u kojem povezuje i preporučuje određenu literaturu za određeni problem, te samu tehniku liječenja knjigom naziva biblioterapija (Škrbina, 2013). Na taj način dokazuje kako literatura, odnosno medij biblioterapije nije univerzalan, već postoji zasebna literatura za svaki problem. Svaki je problem jedinstven, kao što je i svako ljudsko biće individua za sebe i tako im treba pristupiti. Upravo iz tog razloga važno je odabrati pravilnu literaturu prije korištenja metode biblioterapije.

Samuel Crothers htio je pomoći veteranima Prvog svjetskog rata, te ga je upravo to povelu na osmišljavanje termina i same metode biblioterapije (Piskač, 2017). U tom mu je procesu pomogao i njegov ranije naveden članak kako bi biblioterapija postala metoda kojom bi se pomagalo ljudima kojima je potrebna psihološka ili duhovna pomoć (Piskač, 2017). Na kraju, biblioterapija se pokazala kao vrlo uspješna, jasna i lako razumljiva metoda.

Webster dictionary prihvatio je definiciju biblioterapije i uveo je u rječnik 1961. godine (Antulov, 2018). Definicija je glasila „biblioterapija je korištenje odabranog štiva kao terapeutsko pomoćno sredstvo u medicini i psihijatriji, te za usmjeravanje u rješavanju osobnih problema kroz usmjereno čitanje“ (Antulov, 2018).

Caroline Shrodes zaslužna je za teorijsku odrednicu metode biblioterapije (Škrbina, 2013). Caroline Shrodes 1949. godine je opisala 3 faze procesa biblioterapije u doktorskoj disertaciji „*Bibliotherapy – A Theoretical and Clinical-Experimental Study*“. Uz razumijevanje biblioterapije kao lijeka, Shrodes je 1949. godine identificirala tri faze procesa biblioterapije koje su dio terapijske metode. Neki autori navode i četvrtu fazu biblioterapije (Škrbina, 2013) koja će se detaljnije opisati u poglavlju 2.4. gdje će se opisati i sam tijek procesa biblioterapije.

1950. godine biblioterapija se koristi na eksperimentalnoj razini kako bi se dokazala njena učinkovitost. Ruth Tews bila je knjižničarka u bolnici Mayo koja je izdala nekoliko članaka o primjeni metode biblioterapije, te je uz liječnike sudjelovala i promatrala primjenu biblioterapije u klinici. Od sredine 20. stoljeća govori se o biblioterapiji kao o lijeku i uspoređuje ju se sa medicinom (Matanović, 2020).

Također, od 1950. godine biblioterapija se primjenjuje i u odgojno-obrazovne svrhe. Kao što se može primijetiti u početku kada je biblioterapija bila namijenjena liječenju u medicinske svrhe i koristile su se riječi poput „iscjeljenje“ i „problem“, dok se evolucijom biblioterapije u odgojno-obrazovne svrhe ti pojmovi mijenjaju s pojmovima „razvoj“ i „potreba“ (Ogrenir, 2013).

1964. godine Nacionalni institut za mentalno zdravlje financira radionicu biblioterapije pod temom „Što je i što može učiniti za mentalno zdravlje“.

2.1. Medij biblioterapije

Knjige se povezuju uz biblioterapiju još od antike, te su jedan od glavnih dijelova metode biblioterapije. Međutim, ne može se svaka knjiga primijeniti u metodi biblioterapije kao što ni svaka knjiga nije pogodna za svaki problem, već za svaki problem postoji točno predodređena literatura (*Krpan, Klak Mršić i Cej, 2018*). Treba naglasiti kako je bitnu ulogu u procesu razvoja biblioterapije i širenja područja njene primjene imala rana dječja književnost (*Baković, 2021*).

Literatura predviđena za korištenje tijekom metode biblioterapije može izrazito biti korisna kod djece i adolescenata zato što se oni mogu više udubiti u samu knjigu i bolje povezati s likovima od odraslih. Prilikom odabira medija, naglasak se stavlja na književnu građu iako mogu poslužiti filmovi, glazba ili neka druga vrsta medija (*Krpan, Klak Mršić i Cej, 2018*). Knjige mogu biti izuzetno korisne, pogotovo u razdoblju puberteta kada mladi ljudi prolaze kroz mnogo naglih promjena, bore se s kontrolom emocija, očekivanjima društva, promjenama na tijelu, nametnutim standardima i sličnim problemima koji u njima snižavaju razinu samopoštovanja, motivacije, povećavaju stres, nelagodu, osjećaj ne prihvaćenosti i mnoge druge negativne emocije.

Prilikom odabira literature važno je da bude primjerena dobi, jezično razumljiva, primjerena kognitivnoj razini razvijenosti pojedinca, treba biti usklađena s pojedincem kako bi se mogao identificirati s likovima kako bi u njemu pobudili empatiju i suosjećanje, te literatura treba poticati kreativnost kako bi se problem mogao uspješno riješiti (*Skočić Mihić, 2017*). Kako bi sve ranije navedeno bilo moguće potrebno je poznavati pojedinca s kojim će se raditi. Potrebno je razumjeti njegove potrebe, probleme, interese i vještine (*Krpan, Klak Mršić i Cej, 2018*). Knjiga i pojedinac trebaju biti što kompatibilniji kako bi uspješnost biblioterapije i utjecaj na samog pojedinca bili što veći.

Književni oblici koji se mogu koristiti tijekom metode biblioterapije mogu biti poezija koja sadrži čvrstu formu, didaktičnost i narativnost. Bajka koju djeca najviše vole, razvija maštu, etičke i estetske osjećaje, potiče sposobnost rasuđivanja između dobra i zla, te zadovoljava djetetove želje za pustolovinom i djeca se najlakše užive u radnju (*Hasimi, 2015*). Također, može se primijeniti basna s pomoću koje će se u djeci pobuditi empatija i suosjećanje zbog njihove ljubavi prema životinjama, tu su još i realistička priča

koja omogućuje shvaćanje povezanosti sa svijetom oko sebe, usmjerenost književnom i jezičnom odgoju i osposobljava za samostalnu komunikaciju kroz literarni tekst (Hasimi, 2015). Mogu se koristiti i pustolovni romani, kao i slikovnice, stripovi i ostale vrste literature ako su primjerene biblioterapiji i zadovoljavaju potrebe i interese pojedinca, odnosno djeteta (Hasimi, 2015).

Kroz knjige djeca i adolescenti lakše shvaćaju kako su jedinstveni, da u određenim situacijama nisu sami, kako ne moraju nužno zadovoljavati društvena očekivanja po pitanju izgleda, načina ponašanja ili odijevanja. Knjige im kao medij pomažu prihvatiti sebe, kontrolirati emocije, razumjeti reakcije i ponašanja okoline, te pomažu prilikom sagledavanja samog problema i pronalaženja optimalnog rješenja. Prilikom provođenja biblioterapije s predškolskom djecom koja još ne znaju čitati u proces se mogu uvrstiti ilustracije ili fotografije (Krpan, Klak Mršić i Cej, 2018).

Prilikom odabira važno je da medij bude primjeren pojedincu i problemu. Najbolje bi bilo birati djela koja završavaju realno zato što sretni završetci iz bajki mogu zbuniti djecu, pobuditi u njima želje za idealnim i sretnim životom i završetkom, te bi im takva djela mogla stvoriti prevelika očekivanja koja bi mogla dovesti do razočaranja i negativnih emocija (Matanović, 2020). Također, bilo bi dobro izbjegavati djela koja govore o ubojstvima, samoubojstvima i djela koja su nejasne ili depresivne tematike zato što stvaraju kontra efekt od onog koji se želi postići biblioterapijom (Matanović, 2020).

Medij mora biti pomno biran ovisno o problemu kako bi potaknuo osobu da zadire dublje u sebe, svoje emocije, svoje probleme i izazove kojima se suočava.

Najzastupljeniji medij biblioterapije su upravo literarna djela, međutim u procesu adekvatan medij vezan uz određeni problem ne mora nužno biti neko književno djelo. U jednakoj mjeri uspješan medij biblioterapije može biti strip, glazba, film i slični mediji koji imaju terapijski učinak. „Sve priče mogu imati terapijski učinak, međutim u recentnoj se literaturi kao i nastavnoj praksi ističe posebna vrsta priče, terapijske priče koje se pišu za određeno dijete s ciljem regulacije njegovog ponašanja“ (Skočić Mihić, Opašić, Japundžić, 2019).

Kroz medije biblioterapije proteže se metafora koja pojedincu olakšava sam proces. Metafora je izuzetno bitna kada se radi o djeci koja se nalaze u procesu

biblioterapije kako bi ih se zaštitilo od stvarnog svijeta i kako bi lakše razumjeli sebe i okolinu. Prilikom odabira adekvatnog medija važno je obratiti pažnju i na metaforu unutar literature zato što riječi mogu liječiti i utješiti ili izazvati patnju i nelagodu (*Bašić, 2011*).

Metafora u biblioterapiji pomaže pojedincu uvidjeti sličnosti u vremenski odvojenim događajima, te da poveže i razumije određene situacije u svom životu (*Myers, 1988*). Također, metafora pomaže pojedincu pri prevladavanju određenih teških situacija i pronalasku rješenja za iste pritom potičući osobni razvoj pojedinca (*Myers, 1988*).

Pojedinac kroz metaforu unutar procesa biblioterapije proživljava životna iskustva, te savladava verbalizaciju svojih misli i osjećaja, te uči nove načine kako se nositi s problemima (*Pardeck 1993, prema Myers, 1998*).

„Biblioterapija je predstavljena kao strategija za sukreiranje terapijskih metafora s klijentima“ (Myers, 1988).

2.2. Ciljevi biblioterapije

Biblioterapija pomaže prilikom rješavanja raznih vrsta problema, kao što su mentalni ili emocionalni. Neki od tih problema su razne traume, anksioznost, depresija, teškoće u razvoju, problemi u ponašanju, te se može reći kako tu pripadaju stvari koje u pojedincu izazivaju visoku razinu straha, nisku razinu samopoštovanja i samopouzdanja, bude želju za oduzimanjem vlastitog života i često stvaraju strah od bliskih članova obitelji ili poznanika, te prisiljavaju pojedinca na potiskivanje i zanemarivanje vlastitih osjećaja zbog straha od određene osobe ili samog progovaranja o problemu. Kako bi se metoda biblioterapije bila uspješna potrebno je zadovoljiti određene ciljeve.

Ivana Bašić (2011) u priručniku za početnike u biblioterapiji navodi deset specifičnih ciljeva biblioterapije (Slika 2).

Slika 2. Prikaz deset specifičnih ciljeva autorice Bašić

!	DESET SPECIFIČNIH CILJEVA
1	SAMORAZUMIJEVANJE
2	INTERPERSONALNI ODNOSI
3	ŽIVOTNA ORIJENTACIJA
4	KREATIVNOST
5	POZITIVNO MIŠLJENJE
6	KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE
7	PSIHIČKA CJELOVITOST
8	OSLOBAĐANJE EMOCIJA
9	UVID, NOVE IDEJE
10	OSJEĆAJ OSLOBOĐENJA

Prvi cilj bio bi povećanje samorazumijevanja i ispravnog samoopažanja, drugi cilj bi bio povećati osjetljivost za interpersonalne odnose, treći cilj je osvijestiti životnu orijentaciju, zatim četvrti razviti kreativnost i samoizražavanje. Prema autorici peti je cilj ohrabriti pozitivno mišljenje kod pojedinca i potaknuti kreativno rješavanje problema. Šesti cilj je ojačati komunikacijske vještine, sedmi cilj bi bio ujediniti različite aspekte osobnosti zbog psihičke cjelovitosti, osmi cilj je osloboditi presnažne emocije i osloboditi

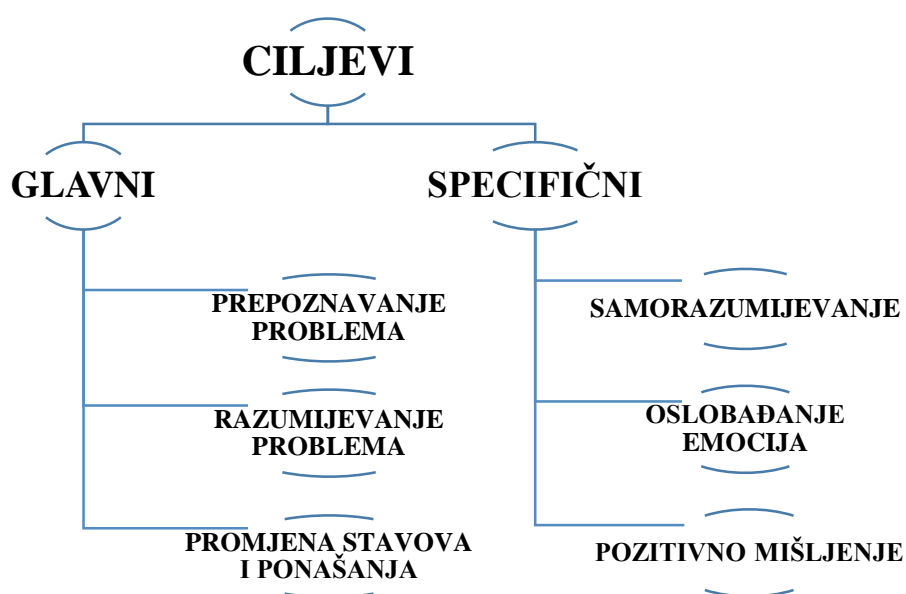
pojedince od napetosti. Deveti cilj biblioterapije je pomoći pronaći pojedincu novo mišljenje kroz nove ideje, uvide i informacije, te posljednji odnosno deseti cilj bio bi pomoći sudionicima da osjete oslobađajuće i izlječujuće kvalitete ljepote (*Bašić, 2011*).

Ostvarenje navedenih ciljeva putem čitanja i analize medija koji se upotrebljava važno je zbog ostvarenja cjelokupnog razvoja kod djece. Također, doprinosi emocionalnom razvoju i dobrobiti pojedinca, integraciji u društvo i izgradnji kvalitetnih odnosa, razvija kritičko mišljenje i samopouzdanje, te uči pravilnom rješavanju problemskih situacija i konflikata. Književna literatura kojom se ostvaruje određen biblioterapijski cilj poboljšava čitalačke i jezične vještine, te proširuje vokabular djece.

Konačni cilj biblioterapije bio bi pomoći osobi s problemom da naučeno tijekom procesa kasnije primjeni u stvarnom životu. Zadatak biblioterapeuta u ovoj fazi je pomoći pojedincu kroz postavljanje pitanja i razgovor o uvidu koji je stekao da samostalno razumije kako pozitivne promjene može primijeniti u stvarnim životnim situacijama u kojima se nalazi (*Baković, 2021*).

Škrbina (2013) dijeli ciljeve na glavne i specifične (Slika 3).

Slika 3. Prikaz podjele ciljeva prema autorici Škrbini

Prema Slici 3, glavni ciljevi bili bi rješavanje potisnutih problema pojedinca tako da biblioterapeut uz pomoć odabranog medija pomogne pojedincu uvidjeti problem i potakne ga na razlučivanje istog kako bi se doprinijelo promijeni stava i ponašanja pojedinca (*Škrbina, 2013*).

U primjeni metode biblioterapije glavni cilj je objasniti složenost ljudskog ponašanja, motivaciju, pružiti informacije o problemu i potaknuti uvid u sam problem, poticati raspravu o problemu, predvidjeti rješenje problema kod pojedinca, poticati komunikaciju o novim vrijednostima i stavovima, predočavanje pojedincu kako nije sam, već da postoje i drugi ljudi sa sličnim problemom, te je važno da ublaži emocionalan i mentalni pritisak (*Pardeck 1993, prema Škrbina, 2013*).

Specifični ciljevi odnose se na poticanje samorazumijevanja, samoopažanja, samoizražavanja, ohrabrivanje pozitivnog mišljenja, oslobađanja snažnih emocija i prilikom postizanja specifičnih ciljeva važna je komunikacija, pozitivan odnos prema sebi i drugima, prihvaćanje problema i pronalaženje jakih strana u sebi.

Može se reći kako se glavni ciljevi odnose na pomoć pojedincu pri savladavanju duševne boli ili većih i težih životnih prepreka (*Matanović, 2020*). Dok se specifični ciljevi odnose na prihvaćanje situacije i problema, te na prihvaćanje sebe samog i

pretvaranje problema u nešto pozitivno što dovodi do pozitivne promijene osobnosti koja pozitivno utječe na daljnji tijek života i osobni razvoj.

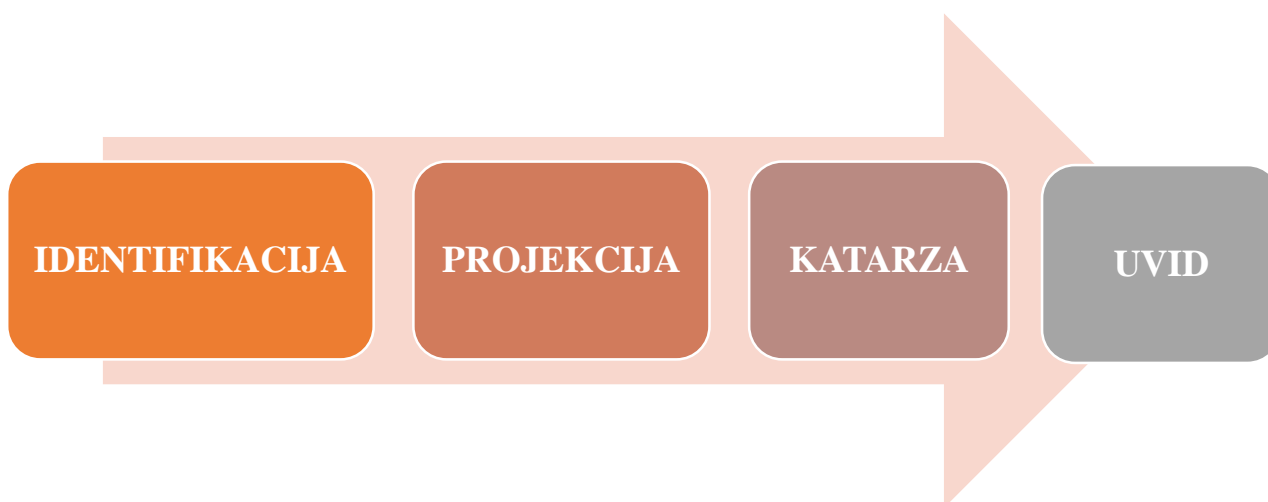
Oba cilja djeluju na emocionalnoj i socijalnoj razini. Na emocionalnoj razini pomažu pojedincu da razumije svoje psihološke i fizičke reakcije u konfliktima i kao reakciju prilikom frustracije, te mu pomažu u boljem samorazumijevanju i rješavanju problema. Na socijalnoj razini kroz povezivanje s likovima iz priče pojedinac razvija socijalnu osjetljivost koju primjenjuje u svom životu.

Obje vrste ciljeva postižu se kroz faze procesa biblioterapije, identifikaciju, projekciju, katarzu i uvid (*Škrbina, 2013*).

2.3. Faze procesa biblioterapije

Proces biblioterapije (Slika 4.) odvija se kroz četiri faze koje se nazivaju identifikacija, projekcija, katarza i uvid (*Cornett i Cornett, 1980*).

Slika 4. Prikaz četiri faze procesa biblioterapije

Kao što je vidljivo iz Slike 4, proces biblioterapije provodi se kroz četiri faze, a prva od njih je faza identifikacije. Faza identifikacije odnosi se na proces u kojem se pojedinac povezuje s likom iz odabranog medija (*Cornett i Cornett, 1980*). Tijekom identifikacije pojedinac prepoznaje vlastite osjećaje, misli ili probleme u liku s kojim se identificirao. Ova faza omogućava pojedincu da prepozna svoje emocije koje možda nije

potpuno razumio ili ih potiskuje (*Cornett i Cornett, 1980*). Identifikacija potiče empatiju i pomaže u otkrivanju sličnosti između pojedinca i lika (*Cornett i Cornett, 1980*).

Druga faza je projekcija. Tijekom projekcije pojedinac projicira svoje osjećaje, misli ili konflikte na lik s kojim se identificirao (*Škrbina, 2013*). To mu omogućava razumijevanje i izražavanje vlastitih emocija na siguran način, zaštićen od stvarnog svijeta (*Škrbina, 2013*). Projekcija pomaže u stvaranju emocionalne distance kod pojedinca, i time mu omogućava objektivnije sagledavanje vlastitih problema i osjećaja (*Škrbina, 2013*).

Iduća je faza katarze u kojoj se kod pojedinca događa emocionalno oslobađanje uz pomoć identifikacije s određenim likom iz odabranog medija (*Cornett i Cornett, 1980*). Nakon identifikacije i projekcije, pojedinac doživljava intenzivne emocije koje pomažu u oslobađanju potisnutih osjećaja. Proces emocionalnog rasterećenja mu omogućava da se suoči s vlastitim emocijama, što dovodi do emocionalne ravnoteže (*Cornett i Cornett, 1980*).

Posljednja, četvrta faza biblioterapije je uvid. Faza uvida označava trenutak kada se um i emocije usklade (*Cornett i Cornett, 1980*). Do uvida dolazi kada pojedinac, stekne razumijevanje svojih problema, ponašanja i emocija (*Cornett i Cornett, 1980*). Uvid pomaže u pronalaženju novih načina rješavanja problema, promjeni ponašanja, te pri suočavanju s problemima (*Cornett i Cornett, 1980*).

U daljnjem tekstu prikazat će se sastavnice pojedine faze biblioterapije i pojasniti prema autorima Antunov i Krnjić (Slika 5-8).

Prva faza biblioterapije je identifikacija koja naglašava vrijednosti, maštu i društvene stavove (Slika 5).

Slika 5. Prikaz sastavnica faze identifikacije

Kako je iz Slike 5, vidljivo, sastavnice faze identifikacije mašta, vrijednosti i društveni stavovi. Pojedinaac se povezuje, odnosno identificira s određenim likom iz medija (*Krnjić, 2018*). Pojedinaac se povezuje s likom koji u njemu budi osjećaje, emocije, te se radi o liku kojeg pojedinac smatra najsličnijim sebi prosuđujući to po problemu kojeg dijele, osobinama ili situaciji u kojoj se nalaze (*Antulov, 2018*). Kao što je ranije navedeno, djeca se mnogo lakše povezuju s likovima zbog bujne mašte, šireg pogleda na svijet oko sebe i veće kreativnosti.

Iduća je faza projekcije koja može problem pojedinca prenijeti izvan ličnosti.

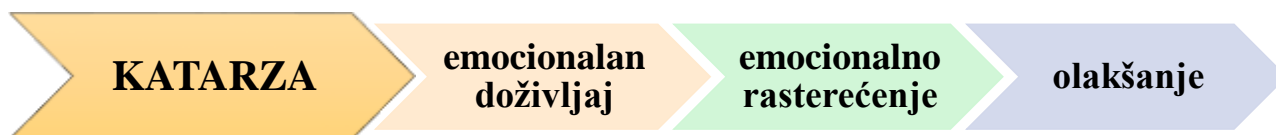
Slika 6. Prikaz sastavnica faze projekcije

Slika 6. prikazuje sastavnice faze projekcije koje navode kako pojedinac dio sebe može pronaći u liku s kojim se prethodno identificirao i tako je siguran i zaštićen od stvarnih osjećaja preispituje svoje stavove i reakcije okoline na njena ponašanja (*Antulov, 2018*). U ovoj fazi osoba pokušava pronaći adekvatan način rješavanja problema isprobavajući razne ideje (*Krnjić, 2018*). Osoba kroz oči lika ispituje sebe i svoju okolinu. Proces koji pojedinac prolazi u ovoj fazi možemo razumjeti kao čin prebacivanja krivnje kako bi se pojedinac lakše suočio s problemom (*Antulov, 2018*).

Iduća faza procesa biblioterapije je katarza.

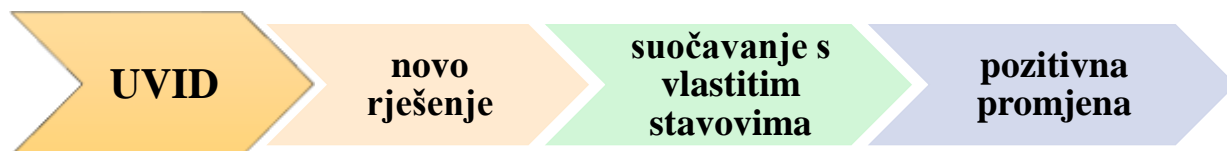
Slika 7. Prikaz sastavnica faze katarze

Kao što je vidljivo iz Slike 7, faze katarze su emocionalan doživljaj, emocionalno rasterećenje i olakšanje. Poanta ove faze je ublažiti stres koji je izazvan stvarnim životnim problemima. Prilikom katarze čitatelj dijeli emocije s likom s kojim se identificirao i doživljava emocionalno rasterećenje i olakšanje zato što podsvjesno suosjeća s likovima i shvaća kako nije sam (Krnjić, 2018). Upravo zbog emocionalnog rasterećenja i olakšanja ova se faza procesa biblioterapije smatra najvažnijom (Antulov, 2018).

Završna faza procesa biblioterapije je faza uvida.

Slika 8. Prikaz sastavnica faze uvida

Slika 8. prikazuje faze uvida koje obuhvaćaju novo rješenje, suočavanje s vlastitim stavovima i pozitivnu promjenu. U fazi uvida osoba treba uvidjeti svoje pogreške i dostići stanje svjesnosti promatranjem i uočavanjem vlastitog ponašanja. U ovoj fazi osobi bi trebalo biti mnogo lakše riješiti svoj problem, te bi uvid trebao biti početak pozitivne promjene osobnosti (Antulov, 2018).

Faze procesa biblioterapije i njihove sastavnice mogu se prilagoditi ovisno o problemu na koji se odnosi i vrsti biblioterapije koja se provodi. Vrste i sam proces biblioterapije detaljnije će se razraditi u idućem poglavlju.

2.4. Proces i vrste biblioterapije

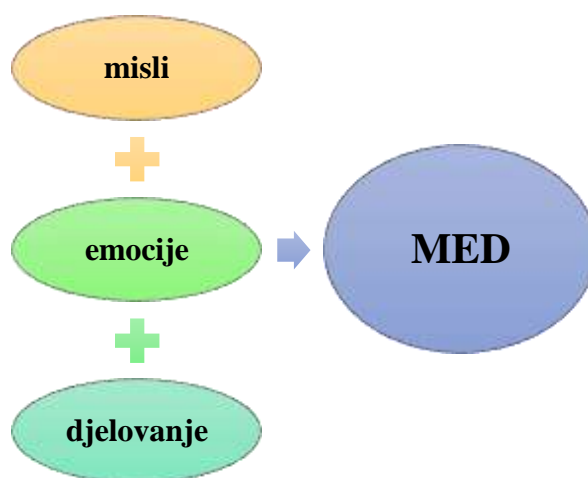
Biblioterapija je proces koji ima točno određen tijek događaja, međutim sadrži i prostora unutar kojeg osoba koja vodi proces stvara svijet i situacije da odgovaraju pojedincu i njegovim potrebama kako bi se osjećao prihvaćeno, opušteno i sigurno. Mogu je provoditi različiti profili stručnjaka, liječnik, pedagog, psiholog, učitelj, ovisno radi li se o kliničkoj ili razvojnoj biblioterapiji (Punek, 2021).

Ovisno u kojem kontekstu i s kojim pojedincima se provodi biblioterapija se dijeli na kliničku, institucionalnu i razvojnu (Baković, 2021, Matanović, 2020). Klinička se biblioterapija provodi u terapeutske svrhe, unutar bolnica, te najčešće u suradnji sa psiholozima. Institucionalna biblioterapija se koristi u institucijama gdje se radi s medicinskim, psihičkim pacijentima ili zatvorenicima kako bi saznalo više o njihovom mentalnom i psihičkom stanju (Punek, 2021), dok se razvojna biblioterapija koristi u obrazovnom kontekstu kako bi pomogla pojedincu u emocionalnom i socijalnom razvoju putem obrade medija i diskusija. U razvojnoj biblioterapiji koristi se literatura bez fikcija koja se temelji na kognitivno-bihevioralnim terapijskim tehnikama i pomaže pojedincu bolje razumijevanje i prihvaćanje problema, potiče promjenu ponašanja i pronalazak rješenja (Škrbina 2013).

Pojavljuje se i termin literarna biblioterapija kao naziv za biblioterapiju koja stavlja naglasak na uporabu isključivo literarnih, odnosno književnih tekstova (Bušljeta, Piskač 2018).

„Teorijska se okosnica literarne biblioterapije temelji na konceptu kognitivne terapije koja smatra da su misli, emocije i ponašanje međusobno povezani te da je svaki od tih elemenata sposoban utjecati na druge u međusobnom interaktivnom ciklusu“ (Bušljeta, Piskač 2018). Na Slici 9 prikazane su sastavnice MED ciklusa u literarnoj biblioterapiji.

Slika 9. Prikaz sastavnica MED ciklusa

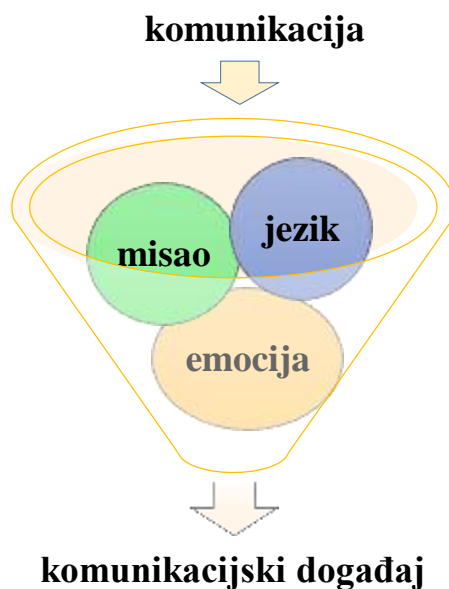
Slika 9. prikazuje tri glavne sastavnice MED ciklusa, a to su misli, emocije i djelovanje. Biblioterapiju se može smatrati vrstom kognitivne terapije gdje se potiče djelovanje pet stupnjeva koji se mogu opisati kao životna situacija, misli, emocije, ponašanje i odgovor tijela, odnosno jednom riječju ponašanje i odgovor možemo nazvati djelovanje (Bušljeta, Piskač 2018). Misli su posebno važne jer na njih djelujemo kognitivnim putem, dok na ostale aspekte djelovanjem (Bušljeta, Piskač 2018).

Bušljeta i Piskač (2018) predlažu da ako se žele promijeniti emocije vezne uz neku situaciju, trebamo promijeniti način razmišljanja o istima. Prilikom tog procesa može pomoći harmonizacija unutarnjih iskustava, mijenjanje ponašanja, te uspostavljanje ravnoteže i cjelovitosti (Skočić Mihić, Opašić, Japundžić, 2019).

Komunikacija među sudionicima procesa biblioterapije je izrazito važna jer omogućava učinkovito vođenje procesa kroz razmjenu informacija i time omogućava pravilan tok biblioterapije prilagođen pojedincu.

Jezični komunikacijski aspekti poput misli, jezika i emocija igraju presudnu ulogu u povezivanju pojedinca i osobe koja vodi proces, čime se postižu željeni ciljevi biblioterapije (Slika 10).

Slika 10. Prikaz jezičnih komunikacijskih aspekata

Slika 10. prikazuje jezične komunikacijske aspekte koji se nalaze unutar komunikacije. Komunikacijski događaj nastaje kada komunikacija osvjetli jezik, misao i emociju na taj način obuhvaća sve jezične komunikacijske aspekte (Bušljeta, Piskač 2018). Svaki komunikacijski događaj dokumentira se komunikacijom, dok interpretacija potiče nastavak komunikacije koja vodi do idućeg komunikacijskog događaja.

Ovisno o vrsti biblioterapije koja se provodi i o samom problemu, osoba koja će provesti metodu biblioterapije može odabrati jedno od pet vrsta čitanja koja će upotrijebiti (Slika 11).

Slika 11. Vrste čitanja koje se mogu upotrijebiti tijekom primjene metode biblioterapije

Slika 11. prikazuje pet vrsta čitanja koja mogu biti korisna tijekom procesa biblioterapije. Prvo nam je korisno čitanje putem kojeg čitatelj i/ili slušatelj može nešto naučiti (Mikuletič 2010, prema Baković, 2021). Prestižno čitanje utječe na samopoštovanje čitatelja i/ili slušatelja (Mikuletič 2010, prema Baković, 2021). Potkrijepljeno čitanje uključuje osobne stavove i odnose čitatelja i/ili slušatelja (Mikuletič 2010, prema Baković, 2021). Iduće je estetsko čitanje putem kojeg čitatelj i/ili slušatelj doživljava ljepotu zbog estetskog učinka (Mikuletič 2010, prema Baković, 2021). Posljednje je opuštajuće čitanje koje se koristi za razonodu i opuštanje čitatelja i/ili slušatelja (Mikuletič 2010, prema Baković, 2021).

Biblioterapija uz pozitivne strane samog procesa u kojem učenici razvijaju sebe, veže još pozitivnih osobina. Jedna od pozitivnih utjecaja biblioterapije na učenike je to što potiče učenike na čitanje čime učenici razvijaju čitalačke sposobnosti i vokabular (Božičević, 2022). Također, čitanje potiče koncentraciju i usredotočenost, te razvija maštu i kreativnost učenika (Božičević, 2022). Samim procesom čitanja učenici razvijaju i govorne sposobnosti, te kasnije tijekom diskusije uče kako iznijeti svoje emocije i prihvatiti tuđe (Antić, 2018).

Poticanje učenika na čitanje osobito je izazovno u današnje vrijeme kada je razvoj tehnologije uzeo zamah i djeca se većinu vremena nalaze ispred ekrana. Upravo zbog

naglog i prevelikog razvoja tehnologije djeca kao i odrasli sve manje čitaju (*Božičević, 2022*). Kod djece izbjegavanje čitanja stvara osobit problem zbog sve oskudnijeg vokabulara, nepravilnog izgovora riječi, ne mogućnosti slaganja jednostavnijih rečenica, te u konačnici težeg savladavanje određenih znanja zato što su čitanje i pisanje osnova za savladavanje istih (*Lenček, Blaži i Ivšac, 2007*).

3. SOCIO-EMOCIONALNE KOMPETENCIJE UČENIKA

Socio-emocionalan razvoj odnosi se na uspješno prepoznavanje i nošenje s vlastitim i tuđim emocijama (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Razvoj socijalnih kompetencija učenika izuzetno je kompleksan proces koji započinje rano i dešava se u interakciji s okruženjem (*Skočić Mihić, usmena korespondencija*). Razvoj socio-emocionalnih kompetencija je dugotrajan i složen proces u kojem rani razvoj ima iznimni značaj. U idućem poglavlju dane su osnove teorijske odrednice odnosa roditelja prema djetetu u razvoju socio-emocionalnih kompetencija, razvoja vršnjačkih odnosa i razrednog okruženja, te odnosa s učiteljima

3.1. Razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika kroz odnos s roditeljima

Socio-emocionalne kompetencije učenika razvijaju se unutar odnosa s bitnim osobama u djetetovom životu, počevši od roditelja (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Prilikom razvoja socio-emocionalnih kompetencija učenika vrlo je važan razvoj bliskih odnosa između učenika i roditelja (*Pacek, 2019*). Roditelji razvijaju odnos s djetetom od njegova rođenja (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Ako je odnos pozitivan može potrajati sve do razdoblja adolescencije i postoji mogućnost daljnjeg pozitivnog razvijanja njihova odnosa tijekom života (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Razne analize pokazale su kako privrženost djeca koja su uspostavila pozitivan odnos s roditeljima posjeduju višu razinu socijalne kompetencije, te manju razinu internih i eksternih problema od djece koja nemaju uspostavljen pozitivan odnos s roditeljima (*Brkljač, 2023*).

Proces razvijanja socio-emocionalnih kompetencija naziva se socio-emocionalno učenje (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Važne sastavnice socio-emocionalnog učenja i stjecanja kompetencija su empatija, znanje o emocijama i regulacija emocija (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Empatija je važna komponenta prilikom osnaživanja i održavanja međuljudskih odnosa (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Empatija u pojedincu pobuđuje osjećaj suosjećanja, želju i potrebu za pomaganjem potrebitima i temelj je moralnog razmišljanja i ponašanja. Govoreći o empatiji važno je razumjeti kako upravo zbog nje pojedinci sagledavaju situaciju iz perspektive osobe prema kojoj je osjećaju (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Empatija, odnosno afektivna komponenta suosjećanja prema drugima kod djece počinje se razvijati tijekom treće godine života i nastavlja tijekom adolescencije, dok se kognitivna komponenta javlja tek u predškolskoj dobi (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Roditelji empatiju kod djeteta mogu poticati učeći dijete o empatiji prema drugima, posebno o starijima, nemoćnima ili osobama sa specifičnim potrebama. Učeći o brizi o životinjama, bilo vlastitim ili životinjama iz azila. Važno je da roditelji svakodnevno razgovaraju s djecom o empatiji, da spominju važnost brige o drugima, potiču iznošenje osjećaja i emocija kod djece, te je važno da to ponavljaju djeci i pokušaju im objasniti kako pomaganje drugima život čini ljepšim i ugodnijim (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Kako bi djeca na praktičan način naučila što je empatija i kako bi je razvila važno je da roditelji djecu uključe u jednostavnije obiteljske obaveze, da im dozvole sudjelovanje u donošenju obiteljskih odluka poput odabira namirnica za ručak, pritom upozoravajući dijete na pravilno slušanje i poštivanje ostalih sudionika u razgovoru (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Još jedan od načina za poticanje empatije je razgovor tijekom negativnih situacija poput svađe s vršnjacima ili braćom. Roditelji u takvim situacijama trebaju usmjeravati dijete na razmišljanje i uvažavanje emocija druge osobe u sukobu (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Kao što je ranije navedeno, važna stavka je znanje o emocijama. Govori se o razumijevanju emocija koje su prikladne u određenoj situaciji i mogućnost imenovanja emocije suprotne prikladnoj u određenoj situaciji. Navedeno znanje predstavlja višu razinu razumijevanja i prepoznavanja emocija, te se od djeteta očekuje privremeno zanemarivanje vlastitih emocija i usmjeravanje na emocije druge osobe (*Curby i suradnici, 2015*).

Osim znanja o emocijama, važna je i regulacija istih koja započinje u odnosu s roditeljima, odnosno kada su roditelji osjetljivi na emocije djeteta. Upravo takav odnos između roditelja i djeteta dovodi do smanjenja emocionalnih i bihevioralnih problema (*Campbell i suradnici 2003, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Dobar odnos između roditelja i djece postaje temelj bolje socijalne kompetencije djeteta (*Behrendt i suradnici 2019, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

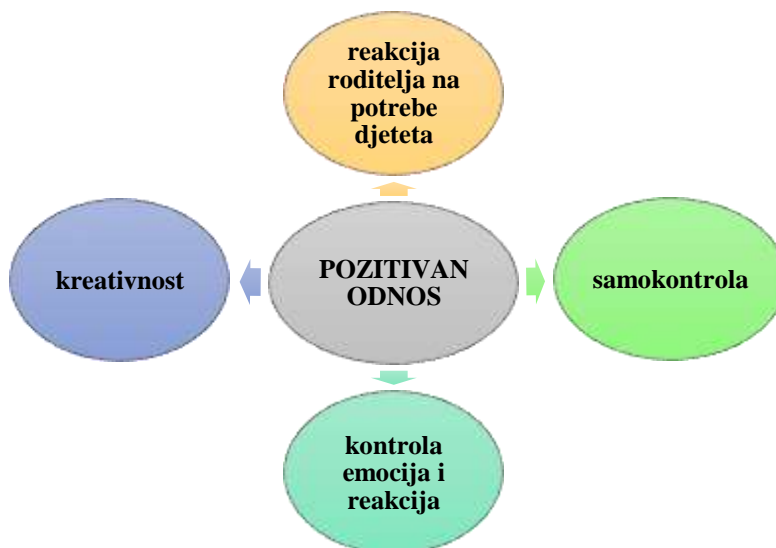
Kako bi djeca razvila emocionalnu svjesnost važno je da roditelji i skrbnici s djecom vode emocionalne razgovore kroz koje će djeca naučiti iznositi vlastite, te prihvaćati svoje i tuđe emocije (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Prilikom izražavanja emocija vidi se jaka razlika u spolu. Kod djevojčica izražavanje, prepoznavanje i reguliranje emocija je jače izraženo nego kod dječaka koji pokazuju slabije stečeno znanje o emocijama od djevojčica. Dječaci pokazuju veći stupanj agresivnosti i ljutnje, a manju razinu suosjećanja, razumijevanja i empatije (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Djeca s razvijenim znanjem o emocijama lakše se prilagođavaju situacijama, pravilno izražavaju svoje emocije i tako ostvaruju bolje odnose s okolinom. (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Proučavajući razlike između djevojčica i dječaka, istraživanja su pokazala kako do njih dolazi zato što roditelji o emocijama više razgovaraju s djevojčicama nego s dječacima. Razlike u znanju o emocijama vidljive su i u kasnijoj, adolescentskoj dobi. Kako bi se navedena razlika smanjila preporučeno je učenje o emocija s dječacima od navršениh 3 godine (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Tijekom ostvarivanja pozitivnog odnosa između učenika i roditelja postoji nekoliko važnih čimbenika koji pomažu u boljem ostvarenju istog (Slika 12).

Slika 12. Prikaz čimbenika za ostvarenje pozitivnog odnosa između djece i roditelja

Kao što je vidljivo iz Slike 12, važnu ulogu u procesu odnosa između učenika i roditelja imaju reakcije roditelja na učenikove potrebe zato što taj odnos predstavlja temelj njegova razvoja i funkcioniranja (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Kako bi pozitivan cjelokupni razvoj socio-emocionalnih kompetencija djeteta bio uspješan važno je da dijete bude privrženo roditeljima, da uspostave odnos pun povjerenja, ljubavi, razumijevanja, sigurnosti i da djetetove potrebe budu zadovoljene (*Behrendt i suradnici 2019, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). U slučaju da je odnos između roditelja i djeteta suprotan od navedenog, odnosno da dijete u odnosu s roditeljima razvije nepovjerenje, ne osjeti ljubav i prihvaćanje, ne osjeća se sigurno i ako djetetove potrebe nisu zadovoljene taj će odnos potaknuti negativne emocije kod djeteta koje ono neće moći regulirati i to će dovesti do problema prilikom razvoja socio-emocionalnih kompetencija djeteta (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Prilikom izgradnje pozitivnog odnosa s djetetom, zadatak roditelja je naučiti dijete samokontroli. Važno je da roditelji postave jasne granice, da pohvale dijete za trud, pozitivno se obraćaju djetetu i u negativnim situacijama, te da dijete smiruju tihim glasom, pritom dozvoljavajući djetetu da sudjeluje u rješavanju problema (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Također, važno je dijete naučiti strpljivosti, to će im roditelji

olakšati tako da im tijekom čekanja ponude neku drugu zanimaciju poput pomaganja (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Prilikom razvijanja samokontrole kazne i zabrane imat će neutralan učinak zato što dijete neće svjesno odustati od negativnog ponašanja, već zbog zabrane roditelja (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Još jedan od čimbenika u socio-emocionalnom razvoju djeteta koji roditelji trebaju poticati kod djeteta od najranije dobi je kreativnost. Kroz poticanje kreativnosti roditelji će djetetu omogućiti razvoj samoizražavanja što će dovesti do upoznavanja vlastitih osjećaja, učenja kontrole istih prilikom neugodnih situacija, te poticanja emocionalnog i socijalnog razvoja (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Prilikom poticanja kreativnosti, roditelji trebaju poticati dijete na iznošenje mišljenja o određenom radu kako bi savladalo i razvilo kritičko mišljenje (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Kreativnost kod djece moguće je potaknuti kod kuće ili u prirodi tako da se djetetu ponude razni materijali, po mogućnosti prirodni, te da se potiče dijete na izradu. Prilikom izrade često će doći do pogrešaka koje su poželjne. Roditelji prilikom pogrešaka djeteta trebaju reagirati poticajno i pozitivno, a ne osuđivati dijete. Važno je da dijete razumije kako su pogreške normalne, da uči iz njih i dodatno se razvije nakon istih (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Kako bi roditelji uspostavili pozitivan odnos s djecom od najranije dobi važna je njihova kontrola emocija i reakcija. Djeca informacije od roditelja primaju putem nježnog dodira, glasa, odgovaranjem roditelja na njihove potrebe, putem zagrljaja i samim činom roditeljske brige kada dijete to zatreba (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Loš i nesiguran odnos između roditelja i djeteta nastaje prilikom roditeljskog nepravilnog odgovaranja na djetetove potrebe kao i prilikom potpunog izostanka istog. Takav odnos može naštetiti djetetovom pozitivnom razvoju (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Odnos između roditelja i djeteta kreće od najranijih djetetovih dana i predstavlja bazu za djetetovo daljnje razvijanje, funkcioniranje i za izgradnju daljnjih odnosa (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Roditelji imaju važnu ulogu u razvoju djeteta i u procesu biblioterapije kroz koji njihovo dijete prolazi, te mogu uvelike biti od pomoći u procesu biblioterapije kako bi se

doprlo do djeteta, njegovih interesa i potreba (*Pacek, 2019*). Roditelji od malena imaju velik utjecaj na dijete i usmjeravaju ga tijekom života (*Pacek, 2019*). Upravo iz tog razloga roditelje bi trebalo uključiti u proces, upoznati detaljnije s problemom i medijem koji će se koristiti. Bilo bi dobro predložiti im da pogledaju film ili pročitaju slikovnicu koja će poslužiti u radu s njihovim djetetom kako bi i sami razumjeli o čemu se radi i kako bi mogli pomoći djetetu kod kuće van procesa i pravilno ga usmjeravati (*Pacek, 2019*).

3.2. Razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika kroz odnos s vršnjacima

Kako dijete odrasta tako dolazi i do promjene u rangiranju njegovih najvažnijih odnosa. Na prvom je mjestu nekada bio odnos s roditeljima, međutim ulaskom u školu, praćenjem trendova, ulaskom u društvo i razumijevanjem kako je važno biti prihvaćen u društvu dijete sve više zanemaruje odnos s roditeljima, te veću važnost pridaje odnosu s vršnjacima (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Samim ulaskom u zajednicu vršnjaka dijete počinje učiti o životu unutar zajednice. Dijete počinje razvijati odnose s drugom djecom, uči dijeliti, pravilno reagirati na ponašanja druge djece, kroz razne aktivnosti uči poštivati pravila i shvaća kako su svi jednako važni i kako ta pravila vrijede za sve (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Kroz takve aktivnosti dijete shvaća kako pojedinac treba funkcionirati unutar skupine ako želi biti prihvaćen i koja je njegova uloga u tom društvu (*Goodwin i Kyratzis 2007, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Kroz odrastanje djeca se susreću s mogućnošću odabira društva u kojem žele biti i shvaćaju važnost promišljenog i kritičkog biranja kvalitetnog društva. Prije ulaska u vrtićku ili školsku zajednicu djeca se druže s djecom obiteljskih prijatelja, a nakon ulaska u zajednicu unutar sustava odgoja i obrazovanja djeca mogu birati s kim se žele igrati i dijeliti svoje stvari (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Tijekom ostvarivanja pozitivnog odnosa između učenika i vršnjaka, također postoji nekoliko važnih čimbenika koji pomažu u boljem ostvarenju istog (Slika 13).

Slika 13. Prikaz čimbenika za ostvarenje pozitivnog odnosa između djeteta i njegovih vršnjaka

Kao što je vidljivo iz Slike 13, za razvijanje odnosa važna je vještina suradnje i timskog rada koja dolazi do izražaja pogotovo nakon ulaska u školski odgojno-obrazovni sustav. Unutar zajednice od djeteta se očekuje suradnja, razumijevanje, prihvaćanje mišljenja vršnjaka i empatija prema vršnjacima. Poticanje suradnje i timskog rada može se ostvariti putem društvenih igara, razgovora, zajedničkih poslova, te učenja i zajedničkog rješavanja zadataka (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Sve navedeno bitni su dijelovi socio-emocionalnih kompetencija koje djeca stječu prilikom odrastanja i temelji su za izgrađivanje konačne kvalitetne ličnosti.

U suvremenom odgojno obrazovnom procesu važan je razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika. Današnji razredi su značajno drugačiji od razreda prošlih desetljeća zato što u njima pronalazimo sve više djece s različitim specifičnim potrebama ili traumama koje uključuju razvojne, socijalne i emocionalne izazove (*Skočić Mihić, 2017*).

3.3. Socio-emocionalne potrebe učenika

Udruga za superviziju i razvoj kurikuluma (ASCD, 2024) definirala je pet ključnih načela za cjelovit razvoj djeteta prikazanih na Slici 14.

Slika 14. Pet načela za cjelovit razvoj djeteta

Kao što je vidljivo iz Slike 14, svaki učenik koji kreće u sustav odgoja i obrazovanja treba biti zdrav, te prilikom obrazovanja uči o zdravom načinu života i održavanju zdravlja (Slade i Griffith, 2013). ASCD zagovara činjenicu kako se svaki učenik u sustavu odgoja i obrazovanja treba sjećati sigurno (Slade i Griffith, 2013). Svaki učenik treba biti aktivno uključen u proces stjecanja znanja i u dijelove rada školskog sustava unutar kojih može sudjelovati (Slade i Griffith, 2013). Svi učenici imaju pravo na individualno prilagođene načine učenja, podršku učitelja i ostalih zaposlenika u odgojno obrazovnom sustavu (Slade i Griffith, 2013). Svaki učenik tijekom školovanja i osobnog razvijanja je suočen s raznim izazovima obrazovanja kako bi bio adekvatno pripremljen za daljnje formalno i neformalno obrazovanje kao i za ulazak u sustav zapošljavanja (Slade i Griffith, 2013).

Ova načela zagovaraju činjenicu kako učenici 21. stoljeća trebaju biti pripremljeni za analitičke i kritičke načine razmišljanja kako bi se što bolje snašli u svijetu inovacija u

kojem žive (*Slade i Griffith, 2013*). Važno je da se sustav obrazovanja mijenja paralelno s promjenama u vremenu u kojem se samo obrazovanja odvija kako bi se učenicima omogućio kvalitetan razvoj svih socio-emocionalnih potreba koje stoje u pozadini samog kvalitetnog obrazovanja. Školski uspjeh učenika usko vezan uz njihove socio-emocionalne potrebe učenika.

Današnji učenici provode više vremena s učiteljima nego s roditeljima, te je istraživanjima dokazano kako su djeca koja su razvila bolji odnos s učiteljima socijalno kompetentnija od ostalih (*Klarin 2006, prema Vesel, 2022*). Socio-emocionalne potrebe učenika su osnovne potrebe koje se odnose na emocionalan i socijalni aspekt njegova razvoja. Neke od socio-emocionalnih potreba koje je važno zadovoljiti kako bi se ostvario cjelovit razvoj djeteta su osjećaj prihvaćenosti, pripadanja, sigurnosti i samopoštovanja. Zadovoljavanje ovih potreba učenicima pruža mir i temelj za uspješno usvajanje novih znanja i stvaranje kvalitetnih međuljudskih odnosa.

3.4. Uloga učitelja u razvoju socio-emocionalnih kompetencija učenika

Kako bi pozitivan razvoj učenika uopće bio moguć, bitno je da dijete bude prožeto pozitivnim emocijama koje će to omogućiti i olakšati mu prilagodbu (Slika 15). Veliku važnost pri stvaranju pozitivnih emocija kod učenika ima učitelj koji unutar škole zamjenjuje roditelje i brine o učeniku.

Slika 15. Pozitivne emocije koje potiču pozitivan socio-emocionalan razvoj

Slika 15. prikazuje kako su pozitivne emocije koje će potpomognuti pozitivan socio-emocionalan razvoj djeteta optimizam, iskrenost i poštenje. Optimizam kod djece potiče uvjerenje kako za sve postoji rješenje i više mogućnosti prilikom rješavanja problema. Važno je da ljudi koji okružuju dijete budu optimistični i uvijek pozitivno potiču dijete zato što će djeca tu osobnost preuzeti od okoline koja ih okružuje i potiče (Backović, Milić, Stanojević, 2021). Kako bi postigli iskrenost kod djece važno je da su roditelji, učitelji i vršnjaci iskreni prema njima. Roditelji i učitelji djetetu trebaju omogućiti prostor za iskrenost između slobode koja mu je dana i kontrole odnosno postavljenih granica (Backović, Milić, Stanojević, 2021). Na odraslima je da budu model djeci za iskrenost i poštenje, važno je naučiti djecu na posljedice ponašanja, na primjer važno je kazniti laž, ali bez grubog ponašanja i ružnih riječi (Backović, Milić, Stanojević, 2021).

Kao što je ranije navedeno veliku ulogu u socio-emocionalnom razvoju djeteta ima učitelj s obzirom na to kako dijete veći dio dana provodi upravo u školi. Uz pomoć učitelja dijete uči o odnosima u zajednici, razvija empatiju prema svom razredu, uči prihvaćati tuđe i kontrolirati svoje emocije, uči funkcioniranju u zajednici, uči dijeliti i shvaća svoju ulogu u zajednici i društvu u kojem živi. U tom je procesu važno da učitelj nadzire i usmjerava učenika tijekom učenja o kompetencijama u školi.

Veliku ulogu u razvoju navedenih kompetencija kod djece ima školsko okruženje i sustav u kojem se nalaze. Uloga učitelja i ostalih zaposlenika škole je da stvore školsko okruženje u kojem djeca mogu interakcijama sa zaposlenicima i vršnjacima učiti o brizi za tuđe osjećaje i toplim odnosima pritom ih ostvarujući sa svojom okolinom (*Klarin 2006 Vesel, 2022*).

Razvoj socio-emocionalnih kompetencija kod djece očituje se najviše školskim i akademskim razvojem, iako utječe na sve životne aspekte (*Brkljač, 2023*). Prilikom razvoja socio-emocionalnih kompetencija, učitelju u odgojno obrazovnom radu može uvelike pomoći biblioterapija i uporaba problemskih slikovnica. Problemske slikovnice učenicima na prihvatljiv i razumljiv način omogućuju nošenje s različitim problemskim situacijama i potiču socio-emocionalan razvoj (*Skočić Mihić, Blanuša Trošelj, Zoričić, 2017*).

Dijete koje ima razvijene socio-emocionalne kompetencije u školskom sustavu pokazuje bolje održavanje pozornosti, bolje planiranje i bolje snalaženje prilikom korištenja većeg broja izvora i literature, kao i bolje školske rezultate (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

U školi učitelji trebaju poticati timski rad koji kod djeteta potiče pažljivo slušanje i izražavanje, povećava samopouzdanje i smanjuje nesuglasice, sukobe i vršnjačko nasilje (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

U procesu emocionalnog razvoja djeteta vrlo je važna komunikacija između učitelja i roditelja kako bi mogli razmijeniti opažena ponašanja djeteta, te zajedno usmjeravati dijete kako bi se na emocionalnoj razini pravilno razvilo. Dokazano je kako pozitivno okruženje i atmosfera unutar škole i razreda imaju pozitivan utjecaj na razvoj socio-emocionalnih kompetencija djeteta, pritom djetetu pruža određenu zaštitu od negativnih emocija vanjskog svijeta i unutar obitelji (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

S obzirom na to kako u današnje vrijeme postoji mnogo inkluzivnih razrednih zajednica, učiteljeva je dužnost svim pripadnicima te zajednice omogućiti da se osjećaju ugodno unutar nje. Upravo iz tog razloga učitelj treba kod učenika poticati empatiju, zahvalnost, stvoriti ugodnu atmosferu za sve, preventivno upozoravati na određena ne poželjna ponašanja i intervenirati ako se ona pojave (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Prilikom učenja o empatiji djecu je važno osvijestiti o toleranciji. Tolerancija je sve važnija u današnje doba kada škole pohađa sve veći broj djece sa specifičnim potrebama. Također, važno je učenicima u školi ukazati na važnost sprječavanja i ne toleriranja vršnjačkog nasilja (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). Kako bi učenje o toleranciji bilo uspješno učitelji trebaju biti modeli, trebaju pripaziti na govor pred djecom, reagirati na negativne situacije, od najranije dobi navikavati dijete na različitosti i ukazati na poštivanje istih (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Unutar školske zajednice važna je zahvalnost. Zahvalnost je važna prilikom zajedničkih radova, međusobnog pomaganja i suradnje. Djecu treba poticati na izražavanje zahvalnosti verbalnim i pismenim putem (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*). U razredu treba učenicima razjasniti kako nitko nije dužan pomagati, već je to osobni odabir pojedinca koji treba cijeniti. Djetetu se može ukazati na razne načine pomaganja i zahvaljivanja na svakodnevnoj razini i time ga poticati na kritičko promišljanje i pozitivan socijalan razvoj (*Backović, Milić, Stanojević, 2021*).

Školski sustav zadužen je za intervencije ako dođe do negativnih događaja. Intervencije koje provodi školski obrazovni sustav i zaposlenici u njemu usmjeren je na izgradnju socio-emocionalnih kompetencija, stvaranje bolje školske atmosfere, te učenje o empatiji (*Domitrovich i suradnici 2017, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Unutar školskog sustava postoje programi čije su lekcije zadužene za razvoj jedne ili više kompetencija (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Istraživanja su dokazala kako programi koji najbolje razvijaju kompetencije kombiniraju učenje sa školskom klimom (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Do pozitivnih socijalnih i emocionalnih vještina, većeg samopouzdanja i pozitivnih odnosa prema drugima dovodi kombinacija eksplicitnog poučavanja i pozitivne razredne klime (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Rezultat navedene kombinacije je veći uspjeh u školi, bolje prosocijalno ponašanje i bolji akademski uspjeh (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Kako bi ovakvi programi za razvoj pozitivnih socio-emocionalnih kompetencija bili uvedeni u kurikulum važno je dobro planiranje, nadzor i podrška. Za početak program bi trebalo dobro proučiti kako bi se utvrdilo da odgovara školi i potrebama učenika, te ako je potrebno provesti određene promjene kako bi se program prilagodio školi,

učenicima, financijskim mogućnostima i slobodnom vremenu u školi gdje će se provoditi (*Askill-Williams 2013, prema Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*).

Zadatak cjelokupnog školskog sustava je pronaći efikasne metode koje će pomoći učenicima da bolje razumiju sebe i druge, te da nauče upravljati svojim emocijama, reakcijama, odnosima s drugima i da razumiju emocije i potrebe drugih. Biblioterapija je jedna od metoda koja se u tom procesu pokazala uspješnom (*Skočić Mihić, 2017*).

4. ULOGA UČITELJA U PRIMJENI METODE BIBLIOTERAPIJE

Metoda biblioterapije za razvoj socio-emocionalnih kompetencija učenika pokazala se kao uspješna pedagoška strategija koja kroz čitanje i analizu teksta potiče razvoj emocionalne inteligencije kod učenika, razvija empatiju i kritičko razmišljanje (*Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019*). Biblioterapija pomaže učenicima u razumijevanju vlastitih osjećaja i tuđih reakcija, potiče refleksiju i otvorenu komunikaciju s iskrenim iznošenjem mišljenja, emocija i osjećaja, te pokazuje učenicima kako se nositi s problemima i izazovima koji ih očekuju.

Prilikom primjene metode biblioterapije za razvoj socio-emocionalnih kompetencija unutar razreda zadatak učitelja je osigurati mirno okruženje u kojem će se učenici osjećati sigurno i prihvaćeno, te ih poticati na međusobnu komunikaciju, razvijanje socijalnih odnosa i socio-emocionalni razvoj. Neizbježno da se učitelj mora znati snaći sa psihološkim problemima učenika koji su u učionicama sve češći (*Ogrenir, 2013*), te može koristiti metodu biblioterapije kao sredstvo rješavanja problema unutar razreda tijekom cijele školske godine. Kada se biblioterapija provodi unutar razreda učitelj je taj koji može primijetiti i reagirati na emocionalna stanja učenika i inicirati suradnju s roditeljima kako bi zajedno pružali podršku djetetu.

Učitelji imaju važnu ulogu u provođenju biblioterapije u odgojno-obrazovnom sustavu osobito unutar svog razreda jer on dobro poznaje svoje učenike i sposoban je stvoriti ugodnu atmosferu unutar koje se učenik osjeća sigurno (*Ogrenir, 2013*).

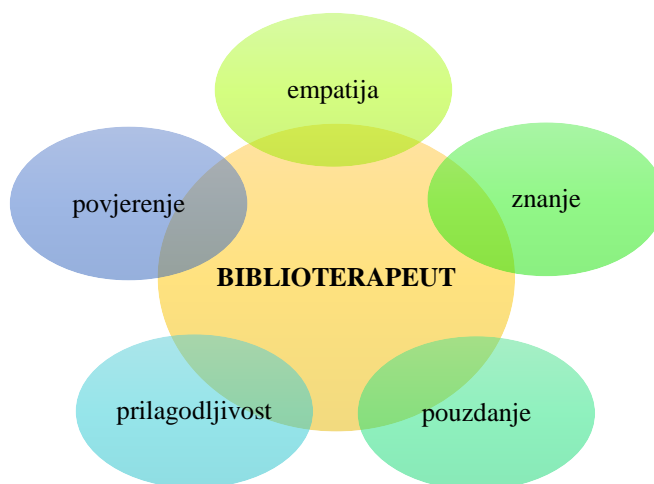
Ogrenir (2013) navodi da je još uvijek nejasna uloga učitelja u primjeni metode biblioterapije u školi, iako je evidentno da se učitelji u sve većem broju susreću s raznim psihološkim problemima učenika unutar razreda. Upravo iz tog razloga, uporaba knjiga u biblioterapijske svrhe unutar razreda može imati velike prednosti poput indirektnog pristupa bez prozivanja pojedinaca, poticanje na otvorenu komunikaciju, buđenje osjećaja samopoštovanja kod učenika, međusobno povezivanje učenika s istim problemima i shvaćanje kako nisu jedini s određenim problemom (*Ogrenir, 2013*).

Biblioterapija unutar odgojno-obrazovnog sustava tumači se kao proces u kojem učitelji odabiru odgovarajući medij ovisno o potrebama pojedinih učenika kako bi im pomogao prilikom razumijevanja i shvaćanja problema (*Johnson i suradnici 2000, prema Ogrenir, 2013*). Odabir metode biblioterapije ovisi o vrsti biblioterapije, osobi koja je provodi, vrsti problema, obliku rada i odabranom mediju. Uz pripremu i pravilan odabir medija, koriste se čitanje i diskusija koje mogu značajno doprinijeti razvoju socio-emocionalnih kompetencija.

Metodu biblioterapije provode biblioterapeuti i drugi stručnjaci koji su posrednici između medija i pojedinca kojem se pomaže. Učitelj nije biblioterapeut već osoba koja treba biti dobar poznavatelj dječje književnosti i terapijskih metoda kako bi pravilno i uspješno odradio sam proces primjene metode biblioterapije (*Ogrenir, 2013*). Može steći znanje o primjeni metode biblioterapije u razredu. U Republici Hrvatskoj ne postoji edukacija za stjecanje diplome biblioterapeuta (*Božićević, 2022*).

Osim određenih znanja, bilo bi poželjno da osoba koja provodi metodu biblioterapije posjeduje određene osobine (Slika 16).

Slika 16. Poželjne osobine biblioterapeuta

Kao što je vidljivo iz Slike 16, svaka osoba koja primjenjuje metodu biblioterapije, pa tako i učitelj treba posjedovati određene osobine kako bi bio uspješan prilikom primjene metode (*Škrbina, 2013*). Kao što je vidljivo iz Slike 16, jedna od kvaliteta koju

osoba koja provodi metodu biblioterapije mora posjedovati je empatija kako bi se mogao povezati s pojedincem i razumjeti njegove probleme, osjećaje i potrebe (Marković, 2015).

Mora biti stručan i posjedovati određena znanja poput određenih vještina potrebnih za provođenje procesa biblioterapije, također mora biti poznavatelj kako književnih djela tako i ostalih medija koji se koriste tijekom procesa biblioterapije (Marković, 2015). Važno je poznavati književna djela i medije, odnosno važno je razumjeti potencijale raznih medija kako bi ih pravilno povezali s određenom vrstom problema pogotovo prilikom rada u školi. Svaki medij predodređen je rješavanju određenog problema, bilo mentalnog ili emocionalnog (Punek, 2021). Na primjer, slikovnica koja na ublažen način ili kroz metaforu govori o problemu silovanja djece neće biti odgovarajuća za rješavanje problema kod djeteta koje ima problem s agresivnim ponašanjem.

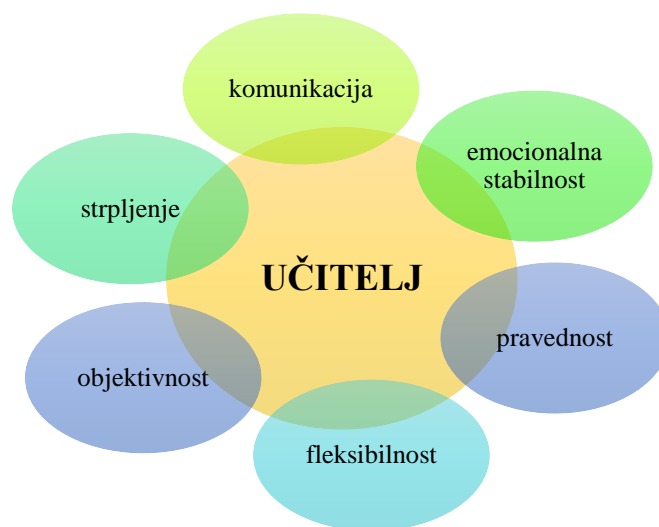
Osoba koja provodi biblioterapiju treba biti pouzdana kako bi pravilno osigurao sigurno i poticajno terapijsko okruženje koje će u pojedincu probuditi osjećaj sigurnosti kako bi se lakše otvorio i progovorio o iskustvima i problemu s kojim se nosi, te kako bi lakše iznio svoje osjećaje (Marković, 2015).

Sljedeća važna kvaliteta koju osoba koja provodi biblioterapiju treba posjedovati je prilagodljivost, odnosno treba moći prilagoditi svoju terapiju individualnim potrebama svakog pojedinca (Marković, 2015). Važno je da razumije kako je svaka osoba individua za sebe, kako je svakom problemu potrebno pristupiti na zaseban i njemu prilagođen način, te je važno da tako prilagodi i samu metodu biblioterapije. „*Biblioterapija je pronalazak prave knjige za pravo dijete u pravo vrijeme*“ (Sisk, 1982., p. 224).

Također, bitno je da osoba koja provodi biblioterapiju ne prisiljava pojedinca na iznošenje emocija ili razgovor o problemu ako on sam na to nije spreman (Marković, 2015). Pojedinaac mora imati povjerenje u osobu koja provodi metodu biblioterapije kako bi uspješno zadržali u srž problema, te kvalitetno i dugoročno ga riješili.

Škrbina (2013) navodi kako učitelj koji primjenjuje metodu biblioterapije također treba posjedovati određene osobine kako bi bio uspješan prilikom primjene metode (Slika 17).

Slika 17. Poželjne osobine učitelja

Kao što je vidljivo iz Slike 17, neke od vještina koje bi učitelj koji primjenjuje metodu biblioterapije trebao imati dobro razvijene su komunikacija, emocionalna stabilnost, empatija, strpljenje, fleksibilnost, objektivnost, pravednost, otvorenost za dodatne edukacije, te treba posjedovati znanja iz psihologije, pedagogije i poznavati dječju književnost (*Škrbina, 2013, prema Krnjić 2018*).

Skočić Mihić, Maich, Belcher, Perrow, Barišić i Novak Ramić (2017) u svom radu nude šest preporuka za učitelje (Slika 18). Preporuke uključuju implementaciju inkluzivnih metoda podučavanja, promicanje socijalno-emocionalnog učenja, prilagodbu nastavnih materijala, poticanje suradnje među učenicima, te primjenu individualiziranih pristupa učenju.

Slika 18. Prikaz preporuka za učitelja prema Skočić Mihić, Maich, Belcher, Perrow, Barišić i Novak Ramić (2017)

Slika 18. prikazuje kako bi bilo pogodno koristiti terapeutske priče zato što potiče maštu i fokus, da biblioterapija pomaže kod identifikacije i prilikom traženja rješenja, da Lessac metoda potiče razvoj komunikacijskih vještina, te da djeca trebaju iskusiti društvene odnose. Primjena metode biblioterapije, terapeutskih priča i pripovijedanja korisne su u radu s djecom s teškoćama u razvoju (Skočić Mihić, Maich, Belcher, Perrow, Barišić i Novak Ramić, 2017; Barišić, Skočić Mihić i Novak Ramić, 2017).

„Biblioterapija – i pričanje priča unutar nje – primjenjiva je strategija za inkluzivne učionice“ (Giesecke 1993, prema Skočić Mihić, Maich, Belcher, Perrow, Barišić, Novak Ramić, 2017). Učiteljeva se važnost posebno ističe kada se govori o

inkluzivnim skupinama u školskoj zajednici i radu s njima. Inkluzivnu zajednicu čine djeca sa specifičnim potrebama u razvoju, te upravo su učitelji zaslužni za promicanje inkluzivnih vrijednosti i razvijanje svijesti o njima (*Tatković, Radetić-Paić i Blažević, 2016*).

4.1. Koraci u planiranju primjene metode biblioterapije

Biblioterapija se provodi kroz nekoliko koraka koje sudionici prolaze poput identifikacije problema, odabira odgovarajućeg medija, čitanja, refleksije i diskusije, te kasnije primjena stečenih znanja i provođenje pozitivnih promjena u svakodnevnom životu (*Matanović, 2020*).

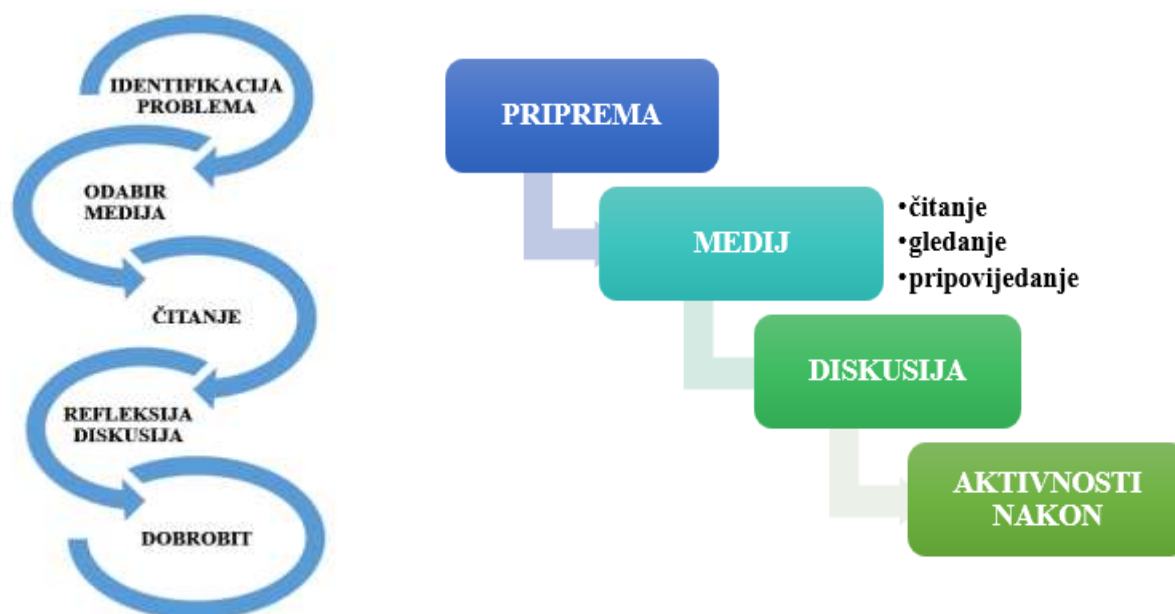
Proces biblioterapije nije samo jednostavan čin čitanja već uključuje pažljivo osmišljene strategije i korake koje pomažu pojedincu da se identificira s likom, situacijama i samom radnjom odabranog medija. Metoda biblioterapije konstruirana je kako bi se postigao terapijski učinak. U organizaciji samog procesa biblioterapije obraća se pozornost na težinu problema, okolinu u kojem se pojedinac nalazi i na adekvatnost medija. Sukladno tome formira se okolina u kojoj se metoda biblioterapije provodi, ovisno o težini problema i posljedicama koje bi mogle nastati odlučuje se hoće li se metoda biblioterapije provoditi pojedinačno ili u manjoj/većoj grupi i odlučuje se tko će od stručnih osoba sudjelovati, hoće li proces provoditi samo učitelj ili će sudjelovati i pedagog, psiholog ili neka druga osoba stručna u tom području.

Proces se mijenja ovisno o cilju, potrebama pojedinca, te o samom kontekstu i okolini u kojoj se provodi. Iako postoje specifične okolnosti koje oblikuju proces, ključne komponente su prepoznavanje problema, odabir medija, čitanje, diskusija/refleksija. Stoga se polazi od uloge učitelja da prepozna emocionalne potrebe učenika i kreira pozitivno razredno ozračje u kojem će učenici moći slobodno iznositi svoje emocije bez straha od izrugivanja, ne prihvaćanja i sličnih negativnih posljedica.

Prije samog odabira literature važno je prepoznati socio-emocionalne potrebe pojedinca kako bi se odabrao odgovarajući medij sukladan njegovoj dobi i razvijenosti, te prilagođen problemu koji ga tišti. Tijekom provedbe metode biblioterapije pojedinca pažljivo treba provesti kroz sve četiri faze (*Skočić Mihić, 2017, Božićević, 2022*).

Na Slikama 19. i 20. prikazat će se koraci u provođenju metode biblioterapije po Skočić Mihić (usmena korespondencija) i Baković (2021).

Slike 19. i 20. Koraci u provedbi metode biblioterapije

Kao što je vidljivo iz Slika 19 i 20, koraci u provođenju metode biblioterapije su priprema koja sadrži identifikaciju problema, korak odabira medija u skladu s problemom i čitanje, diskusija ili refleksija na naučeno, te aktivnosti nakon kojima se dodatno utvrđuju dobrobiti provedene metode biblioterapije.

Prema Malloy Jackson (2006) u području odgoja i obrazovanja identificirana su četiri koraka u provedbi metode biblioterapije. Prije samog početka važno je identificirati problem i pravilno odabrati medij koji će se koristiti kako bi se učenici mogli pronaći u istoj i povezati s njima prihvatljivim likom (Malloy Jackson, 2006). Sljedeći je korak vođeno čitanje tijekom kojeg učitelj treba u čitanje unijeti emociju, pripaziti na tempo, glasnoću i ostale komponente koje pridonose boljem doživljaju (Malloy Jackson, 2006). Nakon čitanja vodi se diskusija tijekom koje učenici iznose svoje doživljaje, emocije, probleme i zaključke (Malloy Jackson, 2006). Učitelj tijekom biblioterapije može bilježiti promjene kod učenika i njihov napredak, te kasnije po potrebi provesti radionicu koja će pomoći prilikom pronalaženja rješenja određenog problema (Malloy Jackson, 2006).

Koraci u provedbi metode biblioterapije će detaljnije biti razrađeni u idućim potpoglavljima.

4.1.1. Priprema

Tijekom pripreme osoba koje će provesti metodu biblioterapije proučava problem s kojim se pojedinac susreće i određuje način rada. Ovisno o problemu može sudjelovati cijeli razred, manja grupa ili pojedinac (*Baković, 2021*).

Prije čitanja biblioterapeut se treba upoznati s literaturom i uspostaviti prisan kontakt s grupom ili pojedincem koji će sudjelovati u biblioterapiji (*Perić, 2019*). Također, bilo bi dobro pripremiti nekoliko primjera literature u slučaju da prva odabrana ne pokaže pozitivan utjecaj na dijete (*Perić, 2019*).

4.1.2. Primjeren odabir medija biblioterapije

Odabir medija biblioterapije proizlazi iz potreba učenika. Škrbina (2013) navodi nekoliko pitanja kojima se biblioterapeut može voditi prilikom odabira medija kako bi bio siguran da je medij odgovarajući (Slika 21).

Slika 21. Prikaz pitanja prema Škrbina (2013)

Slika 21. prikazuje pitanja kojima se biblioterapeut može voditi kako bi bio siguran da je organizirana primjena metode biblioterapije pravilno i korektno koncipirana.

Prilikom odabira važno je obratiti pozornost na realan i iskren prikaz teme, te osoba koja vodi proces treba biti dobro upoznata s odabranim medijem (*Hasimi, 2016*).

Odabran medij može biti književna vrsta, film, glazbena priča, strip, kratka priča i slični mediji koji mogu poslužiti prilikom procesa zbog svog terapijskog učinka. Ovisno o vrsti medija i razvijenosti pojedinca, on će samostalno čitati, slušati pripovijedanje, gledati film i slično, ovisno o odabranom mediju. Prilikom odabira odgovarajućeg medija osoba koja planira proces nije ograničena samo na književna djela, već ovisno o pojedincu s kojim radi medij prilagođava njemu i njegovim potrebama, te odlučuje hoće li medij biti predviđen za gledanje, čitanje ili pripovijedanje.

Odabir medija treba odgovarati kriteriju dobne skupine, kognitivnog razvoja, čitalačke razine, pobuđuje li medij empatičnost i kreativnost, te ovisi o vrsti problema (*Skočić Mihić, 2017*).

Prilikom odabira medija biblioterapije za mlađu djecu, važno je obratiti pozornost na veličinu knjige/slikovnice, boje koje sadrži, ilustracije, prikaz likova i na font jer je medij zadužen za privlačenje pažnje djeteta (*Baković, 2021*).

Medij treba biti kratak, jednostavan i bogat ilustracijama ili slikama kako bi dijete jasnije predočilo sadržaj medija i kompliciranije dijelove unutar istog (*Baković, 2021*).

Prilikom odabira odgovarajućeg medija važno je da lik u mediju bude blizak pojedincu koji se nalazi u procesu biblioterapije kako bi se pojedinac mogao poistovjetiti, te proći kroz sve četiri faze procesa biblioterapije (*Baković, 2021*). Djeca se mnogo brže i lakše identificiraju s likom iz odabrane literature zato što imaju mnogo bujniju maštu koju dodatno potiču boje i ilustracije iz literature (*Božičević, 2022*).

Potvrda pravilnog odabira medija može biti vidljiva kroz poticaj kognitivnog interesa, pamćenja, mašte, razmišljanje o emocijama i reakcijama, te iznošenje rješenja vezanih uz situaciju, kao i zadovoljene potrebe pojedinca koji se nalazi u procesu biblioterapije (*Baković, 2021*). Ako učitelj ne odabere odgovarajući medij, postoji velika

mogućnost da faza identifikacije neće biti uspješna, te će automatski cijela primjena metode biblioterapije biti neuspješna jer se učenici neće uživjeti u priču i samim time neće razmišljati o emocijama, postupcima i neće naučiti ništa novo iz tog procesa. Svaka iduća faza procesa biblioterapije ovisi o fazi identifikacije (*Božičević, 2022*). Preporučuje se odabir edukativnih i didaktičkih tekstova koji će potaknuti djetetovo samoprepoznavanje, odnosno identifikaciju u tekstu i omogućiti mu verbalno iznošenje doživljaja i emocija (*Baković, 2021*). Trebalo bi izabrati medij koji ima određenu vrijednost razumljivu djeci, te bi medij trebao biti jasan djetetu i omogućiti identifikaciju, projekciju, katarzu i uvid (*Skočić Mihić, 2017*).

Prilikom provedbe metode biblioterapije uz upoznavanje problema i pravilan odabir medija, koriste se čitanje i diskusija koje mogu značajno doprinijeti razvoju socio-emocionalnih kompetencija.

4.1.3. Čitanje medija biblioterapije

Tijekom čitanja osoba koja provodi metodu biblioterapije treba obratiti pozornost na intonaciju, tonalitet, boju glasa, geste, mimiku, emocije i tempo kako bi djeca bolje doživjela literaturu i uživjela se u radnju (*Pavličević-Franić 2005, prema Perić, 2019*). Pripovjedač koji obraća pozornost na sve navedeno sposoban je stvoriti ugodnu atmosferu i doprinijeti što boljim rezultatima biblioterapije.

Važno je napomenuti kako se čitati može više puta ako je to sudionicima potrebno kako bi ga se bolje razumjelo i snažnije doživjelo (*Bušljeta i Piskač, 2018*). Uz osjećajno i empatično vođenje procesa, učenicima se čitanje nastoji približiti kao zabavnu aktivnost na koju će biti usredotočeni (*Zahtila, 2022*).

Nakon završenog čitanja započinje se spontana diskusija i potiče pojedinca na iznošenje emocija, te na otvorenu komunikaciju (*Baković, 2021*).

4.1.4. Diskusija

Tijekom diskusije treba potaknuti pojedinca na iznošenje osjećaja, poticati introspekciju i dublje razumijevanje vlastitih emocija (*Bušljeta i Piskač, 2018*). Također, treba se poticati analitičko razmišljanje, odnosno dublje zadiranje u analizu medija koji se primjenjuje kako bi se moglo diskutirati o određenim temama i porukama, te kako se one odnose na život pojedinca (*Bušljeta i Piskač, 2018*). Kao treću važnu stavku ovog dijela biblioterapije treba naglasiti empatijsku perspektivu. Pojedinca treba poticati na razmisli o osjećajima i iskustvima likova kako bi razvio empatiju prema drugima i kasnije je uspješno primijenio unutar razreda kao i u ostalim životnim aspektima van škole (*Bušljeta i Piskač, 2018*). Važno je napomenuti kako je dijalog tijekom diskusije važan faktor zbog iskrenog iznošenja emocija i misli koje će pojedincu pomoći da se oslobodi napetosti i olakša si emocionalno stanje.

Djeca su sama po sebi mnogo aktivnija, življa i imaju više želje za sudjelovanjem od odraslih, te upravo iz tog razloga može se očekivati kako će djeca biti uključena u razgovore, prepričavati svoje doživljaje i uspoređivati priču sa stvarnim životom (*Božičević, 2022*). Učenici u razredu upravo kroz takve razgovore indirektno i nesvjesno uče o stresnim i neugodnim situacijama s kojima su se susreli ili ih mogu sustići na životnom putu (*Božičević, 2022*).

Nakon provedenog procesa provest će se aktivnosti tijekom kojih će se pojedinca usmjeravati na primjenu naučenog i uočenog tijekom procesa. Cilj završnih aktivnosti je sistematizirati naučeno, odnosno potaknuti pojedinca na razmišljanje o ponašanju, iznošenju misli i osjećaja, poticanje na komunikaciju i na promjenu neželjenih ponašanja

4.1.5. Aktivnosti nakon

Posljednji korak prilikom provedbe metode biblioterapije je provedba aktivnosti koja kod pojedinca potiče dodatno razumijevanje problema i pronalazak rješenja. Provedba aktivnosti služi sistematizaciji usvojenog znanja tijekom procesa, te kako bi provjerila jesu li cilj i svrha procesa ostvareni (*Božičević, 2022*).

Po završetku procesa pojedinac s problemom koji je bio tema provedenog procesa biblioterapije može zapisati svoje osjećaje, misli i spoznaje potaknute provedenom biblioterapijom. Zapisivati može u obliku osobnog dnevnika, pisma liku, eseja ili u bilo kojem drugom obliku koji će mu kasnije pomoći za bolje razumijevanje problema s kojim se nosi, te kako bi dublje razumio novo stečena znanja (*Hasimi, 2016*).

Pojedinac se može umjetnički izraziti na njemu odgovarajući način. Na primjer, kroz crtanje, slikanje, pisanje pjesme ili nastavka priče koja se proteže kroz medij koji je korišten. Ova aktivnost osim što potiče kreativnost kod pojedinca, također može pomoći prilikom daljnjeg izražavanja emocija (*Isaković, 2021*).

Također, može se potaknuti pojedinca da razmisli o načinima na koje može primijeniti stečena znanja u svakodnevnom životu. Tijekom ove aktivnosti zadatak pojedinca bio bi postaviti ciljeve ili napraviti plan kako integrirati nova znanja i strategije prilikom suočavanja s problemima.

Tijekom korištenja metode biblioterapije osoba koja je provodi, prati i može bilježiti promjene u ponašanju pojedinca (*Malloy Jackson, 2006*). Pri kraju procesa potiče diskusiju i refleksiju kako bi pomogao i potaknuo pojedinca na uvid u situaciju, emocije, reakcije i s njime traži rješenje problema kako bi pojedinac razumio svoj problem na nov način i shvatio kako nije sam, te kako postoje ljudi koji će mu pomoći u pronalasku rješenja (*Baković, 2021*).

Kroz određeno vrijeme može se pratiti napredak pojedinca, te je li ostvario postavljene ciljeve i u kojoj mjeri.

5. PLANIRANJE PRIMJENE METODE BIBLIOTERAPIJE ZA RAZVOJ SOCIO-EMOCIONALNIH KOMPETENCIJA

U ovom će se poglavlju prikazati kako ciljano korištenje odabrane literature može pomoći pojedincima u razumijevanju emocija, upravljanju njima i u razvoju interpersonalnih vještina.

Opisat će se planiranje primjene metode biblioterapije kroz dvije radionice koje se mogu provesti u razredu kroz četiri koraka provedbe metode biblioterapije: (1) pripremu gdje je važno upoznati se s problemom, (2) odabir odgovarajuće literature ovisno o dobi, spolu, razini čitanja i situaciji, (3) rasprava nakon čitanja s osvrtom na radnju priče i emocije kroz postavljanje pitanja za razumijevanje koja vode do (4) završnog dijela gdje se dolazi do uvida u drugačiju perspektivu rješavanja problema (Hasimi, 2015).

Rangirane su ovisno o tematici i složenosti situacije kojom se bave.

5.1. Planiranje radionice metode biblioterapije na primjeru filma „Encanto“

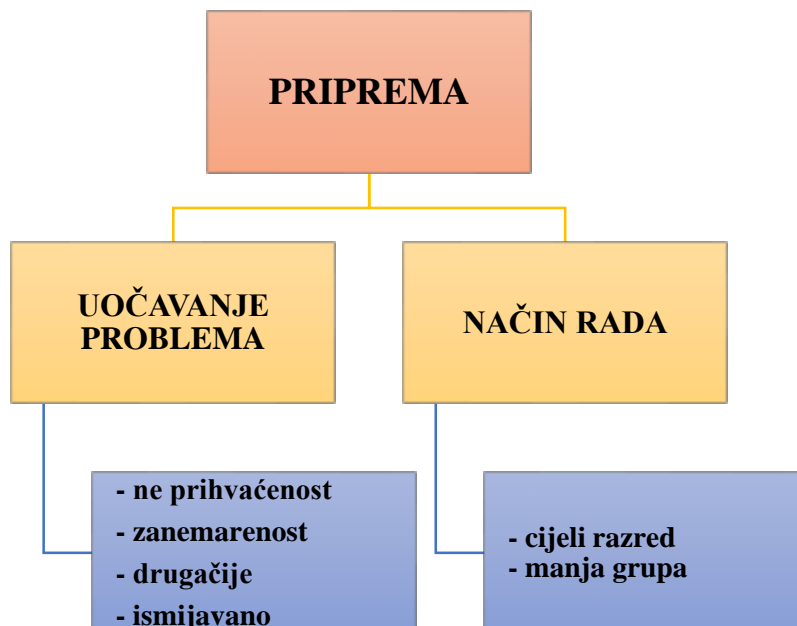
Medij predviđen za ovu radionicu je animirani film „Encanto“ koji govori o različitostima i neprihvatanju unutar obitelji.

Prva radionica planirana je kao pomoć djeci „u nošenju s osjećajem različitosti, te prilikom prihvatanja različitosti i osjećaja koje moguće potiskuju“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

Radionica je adekvatna za provođenje unutar razrednog odjela jer je iskustvo različitosti „opće ljudsko iskustvo“ i „potrebno je razgovarati o njemu kako bi se oblikovalo pozitivno razredno ozračje koje promovira inkluzivne vrijednosti“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija). Radionica može biti preventivnog karaktera, ali i prema potrebi za različita iskustva u kojima „različitost“ može biti prijetnja za isključivanje“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

Prvi korak u primjeni metode biblioterapije je priprema (Slika 22).

Slika 22. Prikaz pripremnog dijela

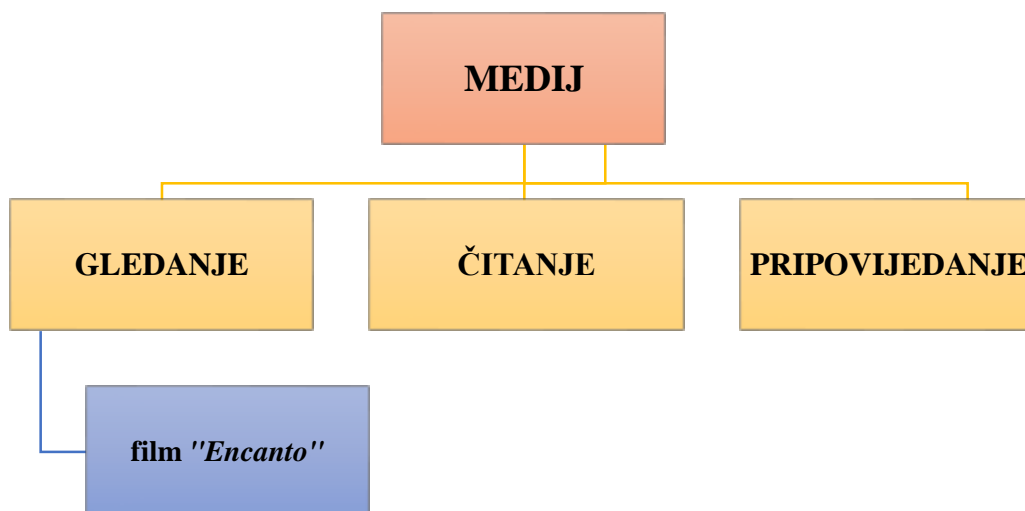

Kao što je vidljivo na Slici 22, u pripremnom dijelu osoba koja provodi proces metode biblioterapije proučava potrebe i interese pojedinaca (Bašić, 2023). Također, uočava i proučava problem s kojim se pojedinac susreće, te određuje hoće li se proces provoditi u većoj/manjoj grupi ili nasamo s pojedincem.

U ovom primjeru kada se uoči da vršnjaci ismijavaju ili izoliraju učenika zbog neke osobine, ponašanja ili različitosti u odnosu na posebne odgojno-obrazovne potrebe, predlaže se provođenje radionice s cijelim razredom.

U ovom se koraku odabire medij (Slika 23).

Slika 23. Prikaz odabira medija

Na temelju zamišljene situacije za djecu u trećem razredu izabran je film „*Encanto*“ kao medij biblioterapije. Primjeren je dobi, spolu i kognitivnoj razvijenosti učenika. U filmu postoji mnogo likova s kojima se učenici mogu identificirati, a glavni lik je Mirabel s kojim se mogu identificirati učenici koje osjećaju da se razlikuju po nekoj osobini ili ponašanju u odnosu na druge učenike ili se osjećaju neprihvaćeno.

Drugi korak je gledanje filma s razredom/grupom učenika.

Treći korak je diskusija u kojoj se sudionike potiče na iznošenje osjećaja i emocija nakon gledanja filma (Slika 24).

Slika 24. Prikaz diskusijskog dijela

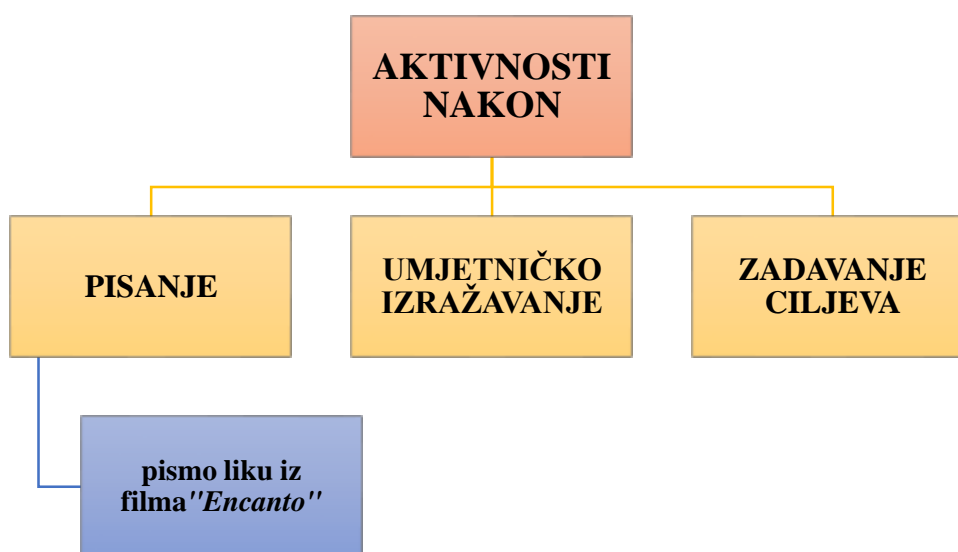

Tijekom diskusije učenike se potiče na otvorenu komunikaciju, iznošenje doživljaja, emocija, shvaćanja literature i usmjerava ih se na uvažavanje tuđih emocija i razmišljanja (Zahtila, 2022). Ako učenici nisu spremni iznijeti svoje osjećaje pred skupinom, potrebno ih je pustiti da savladaju svoje osjećaje kroz identifikaciju bez prisiljavanja da o njima govore (Božičević, 2022).

Kroz diskusiju i pitanja učenici se potiču na razmišljanje i razumijevanje metafora i sadržaja filma. Prikaz „različitosti“ u filmu može potaknuti učenike na razvoj empatije i razumijevanja prema drugima, te značaja razumijevanja različitih perspektiva te kako one koje utječu na prihvaćanje samog sebe u odnosu na prihvaćanje od strane obitelji.

Sljedeća faza je provedba aktivnosti kako bi se učenici potaknuli na dublje osobno razumijevanje problema i pronalazak rješenja. Na Slici 25, navedeni su primjeri koji mogu poslužiti kao ideje za aktivnosti nakon pogledanog filma

Slika 25. Prikaz odabira aktivnosti nakon gledanja filma „Encanto“

Kao što je vidljivo iz Slike 25, postoji više načina na kako radionica može izgledati, važno je da potakne bolje razumijevanje, pronalazak rješenja i potakne pojedinca na promjenu.

Primjer aktivnosti koje bi se mogle provesti na film „Encanto“ je umjetničko izražavanje u formi pisma liku kojeg učenik izabere. Može se pretpostaviti da će učenik izabrati lik s kojim se identificirao. *Učeniku se može dati uputa da se obrati liku i da mu napiše razlog zbog kojeg ga je izabrao, u kojim situacijama suosjeća s njim, kako i kada bi ga ohrabrio, i što mu poručuje na kraju* (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

„Nakon pisanja pisma učenik može nacrtati prema izboru: lik, sebe i lik, poruku liku ili prema svom izboru“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

„Ove aktivnosti mogu omogućiti učeniku razvoj empatije kroz suosjećajno iskustvo komunikacije s likom“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

5.1.1. Analiza faza procesa biblioterapije na primjeru filma „Encanto“

Film „Encanto“ prožet je metaforama koje opisuju različitost ljudskih iskustava (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija). Svaka je osoba individua za sebe koja svijet promatra na drugačiji način, te će tako doživljaj ovog i svih ostalih medija za svaku osobu biti posebno i drugačije iskustvo.

U ovom će se potpoglavlju navesti moguća interpretacija likova Mirabel i Abuele. Mirabel je jedini lik u obitelji koji nema „dar“, odnosno koja je jedina drugačija, a lik njezine bake Abuele izuzetno cijeni „darove“ i neimanje „dara“ je svojevrsna prijatnja ugledu obitelji (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

Važno je naglasiti kako je navedena interpretacija faza procesa biblioterapije na izabranom „mediju jedan od mogućih načina razumijevanja, uz postojanje brojnih drugih individualnih tumačenja“ (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

Prva faza provođenja procesa biblioterapije je faza identifikacije.

U fazi identifikacije lik Mirabel može poslužiti za identifikaciju svakom učeniku koji se po nekom svom obilježju razlikuje od drugih. Također, Mirabel zbog „neimanja dara“ ne sudjeluje u aktivnostima u kojima sudjeluju članovi obitelji koji imaju „dar“, odnosno ima iskustvo isključenosti iz takvih aktivnosti (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

Učenici koji imaju iskustvo neprihvaćenosti ili isključenosti u bilo kojem kontekstu (obitelji, prijatelja, društva ili okoline u kojoj stanuju) mogu se identificirati s Mirabelinim iskustvom. Također, s ovim se likom može identificirati gotovo svaki pojedinac u nekom od životnih iskustava, a osobito pojedinci koji su češće bili izloženi ovim iskustvima kao što su pojedinci na marginama društva, siromašni, posvojena djeca, djeca u domovima za nezbrinutu djecu ili djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

Mirabel je lik koji nikada nije dovoljno dobar za svoje roditelje bez obzira na trud koji ulaže s obzirom na današnje društvo, sve veća očekivanja i razne unaprijed opisane obrasce koji se očekuju kako od odraslih tako i od djece. Mirabel je primjer lika s kojim se mogu poistovjetiti djeca čiji roditelji nisu „zadovoljni“ djetetovim postignućima ili

interesima i sposobnostima, te roditelji koji su kao djeca bili u toj situaciji. Primjerice, nisu mogli ispuniti očekivanja roditelja, na primjer da uvijek i u svemu moraju biti najbolji, te im je svaki poraz rušio samopouzdanje i sada taj loš obrazac ponašanja prenose na svoju djecu koja također nikada neće biti „dovoljno dobra“.

Drugi lik za identifikaciju je Abuela. S Abuelom se mogu identificirati osobe koje su proživjele traumu, te kroz život nose bol iz te traume i ne dijele je ni s kim, već je potiskuju u sebi zato što im je razgovor o toj boli strašan i težak, te ga jednostavno odbijaju i izbjegavaju.

Problem kod osoba koje potiskuju svoju bol i traume leži u tome što tako svoju bol i ogorčenost nesvjesno prenose na ljude oko sebe, tražeći i očekujući od njih stvari kojima pokušavaju „zaliječiti“ svoje rane. S Abuelom se mogu identificirati osobe koje su izgubile člana obitelji, osobe koje je napustila i povrijedila velika ljubav od koje se kasnije nisu oporavile, majke koje su izgubile dijete ili koje ne mogu imati dijete, osobe koje su svjedočile traumatskim situacijama poput ubojstva ili bilo koja senzibilna osoba koja je proživjela situaciju koja je na njoj ostavila neizbrisiv trag koji pokušava potisnuti.

Druga faza procesa je faza projekcije u kojoj pojedinac preispituje svoja ponašanja i reakciju okoline.

U liku Maribel može se projicirati iskustvo osobe *koja ne zadovoljava kriterije koje okolina nameće kao normu*, nije „dovoljno dobra“ i *trudi se raditi za dobrobit drugih* (Skočić Mihić, 2024, *pisana komunikacija*). Osoba može projicirati svoje iskustvo ulaganja truda za dobrobit drugih, potiskivanje svojih osjećaja i sudjelovanje u životu kao podrška drugima.

Osoba koja se projicira kroz Abuelu najčešće je, kao što je ranije navedeno osoba koja svoju bol i traumu potiskuje u sebe. Takve osobe ne žele razgovarati o svom problemu. Kada se radi o odrasloj osobi koja se projicira kroz Abuelu česta je situacija da takva osoba smatra kako glava kuće ili odrasla osoba u obitelji mora biti jaka i uzdržavati obitelj pritom radi štetu sebi potiskujući svoju bol koja je uništava iznutra, odnosno psihički i emocionalno je otupljuje.

Abuela u filmu kroz razgovor s Mirabel shvaća kako je svako poseban na svoj način, svaka osoba ima drugačije poglede, osjećaje, strahove, stavove i razmišljanja. Kroz projekciju osoba može shvatiti isto kao i Abuela i razumjeti kako svaku osobu treba uvažavati i poštivati kao zasebnu jedinku, bez traženja zamišljenog savršenstva u njoj i povrjeđivanja iste kada zamisao o savršenstvu nije ispunjena.

Treća faza procesa biblioterapije je katarza.

Osoba koja se poistovjetila s Mirabel, u fazi katarze shvaća kako postoje drugi ljudi koji se također osjećaju ne prihvaćeno, koji su drugačiji, „nedovoljno dobri“ za okolinu ili od kojih se jednako kao i od nje očekuje previše. Osoba koja suosjeća s Mirabel kroz rasplet radnje u filmu shvaća kako i za njenu situaciju postoji rješenje i kako ne treba biti savršena da bi bila prihvaćena, već da jednako vrijedna kao i ostali baš takva kakva je. S druge strane, osoba koja je u fazi katarze povezana s Abuelom shvaća kako postoje i drugi ljudi koji su proživjeli određene traume, te shvaća kako je važno o njima razgovarati, podijeliti ih s nekim, rasteretiti sebe i naučiti se nositi sa situacijom u kojoj se nalaze zato što u suprotnome ne uništavaju samo sebe već i druge oko sebe.

Posljednja faza u procesu biblioterapije je faza uvida.

Uvid kroz Mirabel dovodi osobu do shvaćanja kako nije u redu zanemarivati sebe zbog mišljenja drugih, već treba iznositi vlastita mišljenja i stavove i založiti se za sebe. Kroz Abuelu osoba shvaća kako razgovor o traumi i boli nije ugodan i težak je, ali bitno je podijeliti takve osjećaje s nekim kako bi se kroz savjete i sam razgovor naučila nositi s time koliko god teško bilo. Također, uviđa kako je lakše riješiti problem uz potporu okoline i shvaća kako nikoga ne treba smatrati manje vrijednim zato što je drugačiji. Važno je da osoba razumije kako nije u redu tražiti savršenstvo od ostalih, kad ni sama nije savršena. Svaka osoba ima svoje breme i prošla je kroz nešto što ju je oblikovalo ovakvom kakva je danas.

5.2. Planiranje radionice metode biblioterapije na primjeru problemske slikovnice „Vučica Virginia“

Slijedi prikaz metode biblioterapije na primjeru problemske slikovnice „Vučica Virginia“ koja se može koristiti za: (1) razumijevanje različitosti u funkcioniranju i prihvaćanju učenika s teškoćama u razvoju, primjerice učenici s Downovim sindromom, učenici s poremećajem iz spektra autizma i učenici s problemima u ponašanju, te u (2) razvoju inkluzivnih vrijednosti (Skočić Mihić, 2024, pisana komunikacija).

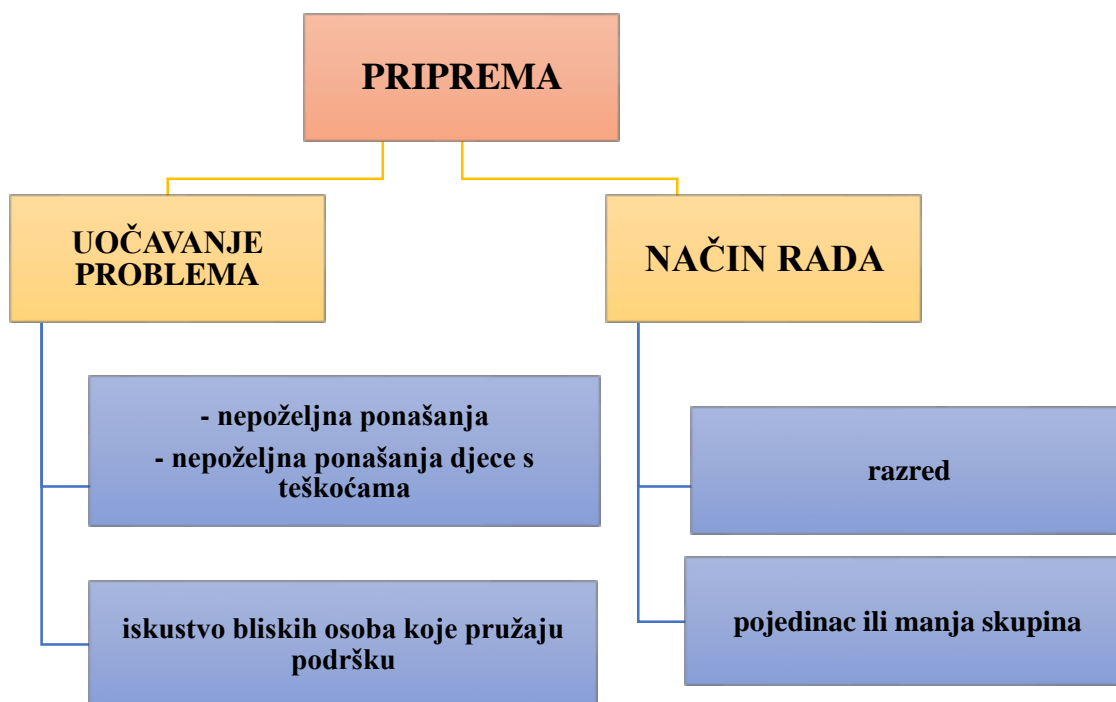
Medij predviđen za ovu radionicu je slikovnica „Vučica Virginia“ autorica Kyo Maclear i Isabelle Arsenault koja govori o sestrinstvu između dvije vučice, promjenama raspoloženja, važnosti dobre komunikacije i iscjeljujućoj snazi mašte i kreativnosti.

Ova radionica predviđena je za razvoj empatije, za razumijevanje specifičnog funkcioniranja i ponašanja učenika s teškoćama u razvoju, učenika s nepoželjnim ponašanjem ili djece sa specifičnim potrebama, te za njima bliske osobe koje se ne snalaze u situaciji u kojoj se nalaze i potrebna im je pomoć prilikom razumijevanja osobe s problemom i odnosa s njom.

Radionica je predviđena za rad u razredu ili s pojedinim učenikom.

Pripremni dio kao prvi korak primjene metode biblioterapije prikazan je na Slici 26.

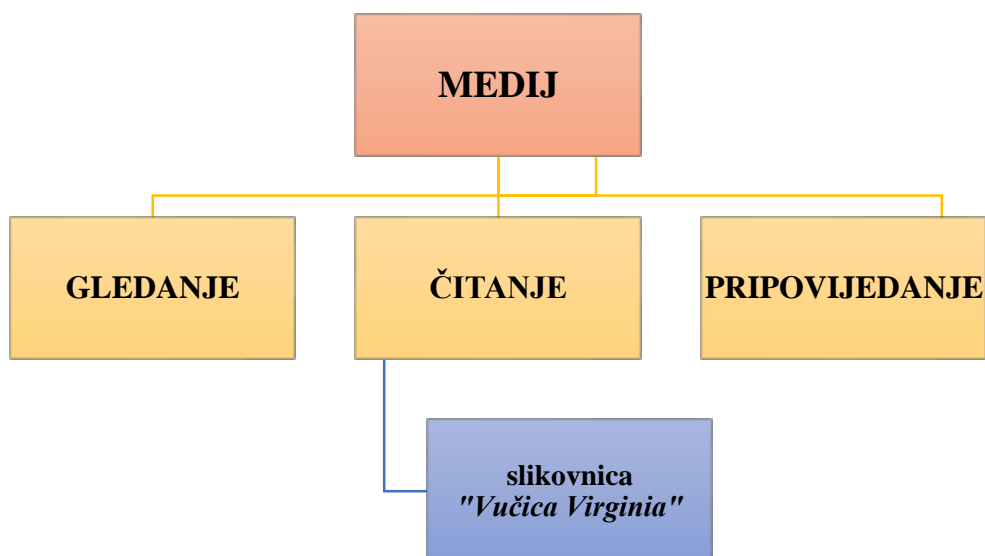
Slika 26. Prikaz pripremnog dijela radionice na primjeru problemske slikovnice „Vučica Virginia“

Kao što je vidljivo iz Slike 26, ovom pripremnom dijelu proces će se provoditi u razredu ili individualno s pojedinim djetetom.

Drugi korak je odabir medija (Slika 27) prilagođenog specifičnim potrebama pojedinca.

Slika 27. Prikaz odabira medija

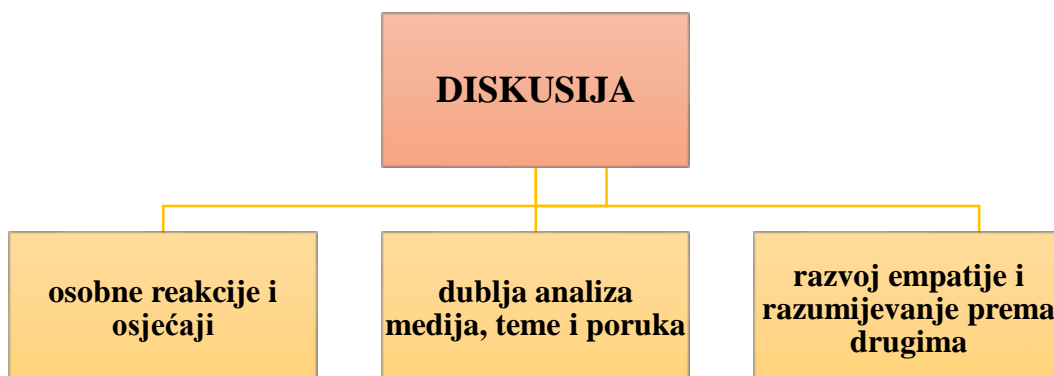
Nakon što su identificirane potrebe i ciljevi biblioterapije odabire se medij. Kao što je vidljivo iz Slike 27, u ovom slučaju primjer odgovarajućeg medija bila bi problemska slikovnica „*Vučica Virginia*“.

Likovi u slikovnici su Vučica Virginia i njena sestra. Vučica Virginia može omogućiti identifikaciju osoba s traumom ili s teškoćom u razvoju, a lik sestre može biti primjer za identifikaciju njoj bliskim osobama.

Osoba koja vodi proces izražajno treba pročitati slikovnicu, može upotrijebiti lutke i na taj način stvoriti kazališno okruženje kako bi zadržao pažnju sudionika i pomogao im u razumijevanju teksta i problema, te potaknuo razumijevanje sebe i drugih (Skočić Mihic i Pejić, 2019). Zatim će se prijeći na diskusiju.

Idući korak je diskusija (Slika 28) koja ponovno treba potaknuti emocionalne reakcije, dublju analizu i iznošenje osjećaja.

Slika 28. Prikaz diskusijskog dijela

Tijekom diskusije kako je vidljivo na Slici 28, pokušat će se pojedinca potaknuti na razumijevanje njegova ponašanja i reakcija okoline (*Skočić Mihić, Maich, Belcher, Perrow, Barišić i Novak Ramić, 2017*). Na primjer, osobu s problemom u ponašanju koja teško kontrolira agresivne reakcije pokušat će se osvijestiti da se treba potruditi kontrolirati emocije, prihvatiti ih i pronaći način na koji neće povrjeđivati ljude oko sebe. Također, važno je da shvate kako negativne reakcije okoline često su usko vezane u njenu nemogućnost kontrole agresivnog i nepoželjnog ponašanja, također važno je potaknuti pojedinca na razmišljanje o osjećajima drugih i na razumijevanje.

Kod rada u manjoj skupini s osobama koje su bliske osobama sa specifičnim potrebama, kroz diskusiju i pitanja pokušat će se potaknuti osobe na razumijevanje perspektive učenika s teškoćom u razvoju. U samom procesu dijeljenja iskustava i davanja savjeta pojedinac će razvijati empatiju i razumijevanje prema specifičnim potrebama i načinu funkcioniranja učenika s teškoćama u razvoju.

Svaka je osoba individua za sebe, drugačija, te se drugačije ponaša i drugačije reagira u određenim situacijama. Određena trauma i specifična potreba mogu utjecati na percepciju osobe. Upravo iz tog razloga ovakav način rada ima mnoge prednosti u učenju i pomaganju na adekvatan način. Takvim osobama svaki savjet i svako podijeljeno iskustvo dobro dođe kako bi lakše razumjele potrebe osobe iz svoje okoline i pomogle im na njima prihvatljiv način.

Posljednji korak je aktivnost (Slika 29), gdje će se steći uvid, samorazumijevanje, prihvaćanje i drugačiji pogled na problem pokušati potaknuti umjetničkim izražavanjem.

Slika 29. Prikaz odabira aktivnosti

Kao što je vidljivo iz Slike 29, za kraj izvodi se aktivnost umjetničkog izražavanja koja može poslužiti za obje skupine sudionika. Aktivnost će biti pod nazivom „*Emotivna slika*“, a zadatak sudionika je kroz crtež, boje i oblike izraziti svoj tijek emocija i misli tijekom procesa i/ili svoje trenutačne osjećaje. Na kraju aktivnosti svatko bi ukratko verbalno iznio svoje emocije kroz opis crteža i trenutno razmišljanje o razumijevanju perspektive učenika s teškoćom u razvoju ili iskustvu bliske osobe koja pruža podršku. Također, za kraj svaki učenik može iznijeti svoju perspektivu razumijevanja različitosti i prihvaćanja kako bi sudionici dodatno razvili empatiju, razumijevanje i uvažavanje različitosti funkcioniranja učenika s Downovim sindromom, poremećajem iz spektra autizma i problemima u ponašanju.

5.2.1. Analiza faza procesa biblioterapije na primjeru problemske slikovnice „Vučica Virginia“

U prvoj fazi biblioterapije jedan od likova iz slikovnice s kojim se dijete može identificirati je vučica Virginia, a drugi lik Virginijina sestra.

S likom vučice Virginie mogu se poistovjetiti učenici koji iskazuju nepoželjna ponašanja, dok lik Virginijine sestre može poslužiti za identifikaciju njima bliskim osobama.

U fazi projekcije osoba koja se identificirala s vučicom Virginijom shvaća kako se bolje osamiti i razmisliti nego ispoljiti bijes i nezadovoljstvo pritom povrjeđujući okolinu, a osoba koja se projicira kroz Virginijinu sestru shvaća kako nije dobro prisiljavati osobu na iznošenje osjećaja i mišljenja već joj se treba prilagoditi i ući u njen svijet.

Prilikom katarze kroz vučicu Virginiju osoba shvaća kako nije jedina koja ima specifične potrebe poput agresivnog ponašanja, posljedica traume ili s bilo kojom dijagnozom poput poremećaja iz spektra autizma ili Downovog sindroma. S druge strane, osoba koja se identificirala kao Virginijina sestra u ovoj trećoj fazi shvaća kako nije jedina osoba u čijoj se okolini nalazi osoba sa specifičnom potrebom, kako nije jedina koja nema uvijek rješenje za sve vezano uz osobu sa specifičnom potrebom i nije jedina osoba koja ne može doprijeti do nje bez obzira koliko se trudila.

U četvrtoj fazi uvida osoba kroz vučicu Virginiju shvaća postupke i način ponašanja osoba oko nje. Dok osoba koja se identificirala s Virginijinom sestrom sada uviđa i razumije postupke i ponašanja osobe sa specifičnom potrebom, te joj se pokušava približiti na njoj odgovarajući način stvarajući svijet pogodan za nju.

6. ZAKLJUČAK

Biblioterapija se od davnina koristi za liječenje teškoća mentalnog zdravlja, te je kasnije njena primjena adaptirana za primjenu u odgojno-obrazovnom sustavu. U ovom diplomskom radu prikazana je uloga učitelja u procesu biblioterapije za razvoj socio-emocionalnih potreba i kompetencija učenika, te je detaljnije objašnjen proces provođenja metode biblioterapije.

Učitelji imaju značajnu ulogu potrebe kod učenika i zaslužni su za usmjeravanje učenika prilikom uspostavljanja pozitivnog odnosa između vršnjaka unutar razreda. U primjeni metode biblioterapije unutar razreda, učitelji su zaduženi za odabir adekvatnih književnih tekstova, poticanje otvorene komunikacije, podržavaju učenike i pomažu im da primjene stečeno znanje tijekom procesa u stvarnim životnim situacijama.

Razvijene socio-emocionalne kompetencije kod učenika važan su temelj za daljnje odnose, obrazovanje kao i za daljnji uspjeh u životu. Tijekom procesa biblioterapije učenici savladavaju kontrolu svojih emocija, uče kako ih verbalno izraziti bez da povrijede ljude u svojoj okolini, uče prihvatiti tuđa mišljenja i iznesene osjećaje, stječu veću razinu samopoštovanja i sigurnosti u sebe same. Ulaskom u razrednu zajednicu učenici se susreću s konfliktnim situacijama, te ih biblioterapija može naučiti kako ih pravilo riješiti i nositi se s njima. Kako bi učenici stekli navedena znanja i sposobnosti, važno je biblioterapiju prilagoditi potrebama i interesima učenika, te ih poticati na aktivno sudjelovanje i održavati njihovu pažnju tijekom provedbe procesa.

Detaljan prikaz radionica prikazao je pozitivan učinak biblioterapije prilikom integracije u odgojno-obrazovni proces. Prikazana je praktična primjena biblioterapije i navedeni su primjeri medija ovisno o vrsti problema.

Detaljno razrađene faze procesa primjene metode biblioterapije prikazuju proces od odabira literature do primjene naučenog i uvida u svakodnevnom životu. Prikazani su koraci primjene biblioterapije koja potiče osobni, emocionalni i kognitivni rast djeteta.

Može se zaključiti kako učitelj ima vrlo važnu ulogu u samom životu učenika. Osim što predstavlja izvor znanja, učitelj predstavlja podršku, sigurnost, prijatelja i osobu na koju se učenik može osloniti. Važno je napomenuti kako bi svaki učitelj trebao stvoriti

prisan odnos s učenicima van obrazovnog dijela kako bi učenici stekli sigurnost i povjerenje i otvorili se o problemu koji ih tišti. Govoreći o zaposlenicima unutar odgojno-obrazovne ustanove koji mogu sudjelovati u procesu biblioterapije važno je napomenuti kako veliku ulogu imaju knjižničari koji su odmah na drugom mjestu iza psihologa. Knjižničareva uloga je vrlo važno zbog pravilnog odabira literature. (Antulov, 2018.)

Zaključno, biblioterapija je vrlo važna u razvoju socio-emocionalnih kompetencija učenika, a učitelji su uz roditelje glavni inicijatori tog razvoja i važni su u provođenju uspješnog procesa biblioterapije. S promjenom okoline, tehnologije, pojavom nove literature važna je redovna edukacija i usavršavanje učitelja i ostalih stručnih osoba koje provode proces. Usavršavanje i edukacija su vrlo važni kako bi se metoda uspješno prilagodila potrebama učenika, te kako bi se stvorilo pozitivno i poticajno okruženje. Biblioterapija kao dio odgojno obrazovnog sustava mogla bi obogatiti učenje, osobni razvoj učenika, pomoći prilikom razvijanja odnosa, rješavanja problema, te prihvatanja sebe i drugih.

Za kraj, može se reći kako je biblioterapija metoda koja otvara oči pojedinca kako bi uvidio svoje emocije i postupke, te prihvatio tuđe reakcije.

„Optužujete li druge za svoje neuspjehe, bilo bi dobro i svoje uspjehe pripisati drugima.“

(Howard Newton)

7. LITERATURA

1. Antić, N. (2018.), Čitalačka motivacija i strategije za poticanje čitanja u razrednoj nastavi, diplomski rad, Rijeka, Sveučilište u Rijeci
2. Antulov, Z. (2018.), *Uloga knjižnice u biblioterapiji (s osvrtom na sveučilišne knjižnice)*, Zagreb, Vjesnik bibliotekara Hrvatske
3. ASCD, (2024.), *Whole child framework*, Association for Supervision and Curriculum Development, online, preuzeto s <https://www.ascd.org/whole-child>
4. Backović, A., Milić, T. i Stanojević, K. (2021.), *Razvoj socijalnih i emocionalnih vještina u porodici: priručnik za roditelje*, Podgorica, UNICEF Crna Gora
5. Baković, V. (2021.), *Razvojna biblioterapija u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*, završni rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
6. Barišić, A., Skočić Mihić, S i Novak Ramić, N. (2017). Lessac Kinesensics in Storytelling. U M. Munro S. Turner i A. Munro (Ur.), *Play with Purpose: Lessac Kinesensics in Action*, Lessac Training and Research Institute.
7. Bašić, I. (2011.), *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*, Zagreb, Školska knjiga
8. Bašić, I. (2023.), *Razvojna biblioterapija u školskoj knjižnici kao podrška razvoju psihološke otpornosti učenika viših razreda osnovne škole u doba pandemije COVID-19*, diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
9. Božićević, M. (2022.), *Biblioterapija za učenike mlađih razreda osnovne škole*, diplomski rad, Slavonski Brod, Sveučilište u Slavonskom Brodu
10. Brkljač, M. (2023.), *Emocionalne kompetencije djece rane i predškolske dobi*, završni rad, Split, Sveučilište u Splitu
11. Bušljeta, R., Piskač, D. (2018.), *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti*, sveučilišni priručnik za nastavnike, Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
12. Cornett, C. E., Cornett, C. F. (1980.), 2.11.1980., *Bibliotherapy: The Right Book at the Right Time*, online, pribavljeno 20. 6.2024. s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED192380.pdf>
13. Curby, T. W. i suradnici (2015.), *Associations Between Preschoolers' Social-Emotional Competence and Preliteracy Skill* u *Infant and Child Development*, objavljeno online u Wiley Online Library, pribavljeno 16.5.2024. s

file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Associations_Between_Preschoolers_Social.pdf

14. Gumber, N. (2021.), 20.5.2021., *Bibliotherapy as a Tool of Education in Classroom* u *The International Journals of Indian Psychology*, online, pribavljeno 13.4.2024. s <https://ijip.in/wp-content/uploads/2021/05/18.01.094.20210902.pdf>
15. Hasimi, V. (2015.), *Biblioterapija kao način razvijanja čitanja u primarnom obrazovanju*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
16. Isaković, M. 2021., *Biblioterapija u radu s mladima*, diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
17. Krnjić, M. (2018.), *Mišljenje učitelja o primjeni biblioterapije u inkluzivnim razredima*, diplomski rad, Rijeka, Sveučilište u Rijeci
18. Krpan, K., Klak Mršić, I. i Cej, V. (2018.), *Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici*, stručni rad, Vjesnik bibliotekara Hrvatske
19. Lenčerk, M., Blaži, D., Ivšec, J. (2007.), *Specifične teškoće učenja: osvrt na probleme u jeziku, čitanju i pisanju*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
20. Mahoney, J. L. i Weissberg, R. P. (2019.), *What is Systemic Social and Emotional Learning and Why Does it Matter?* u *The Blue Dot ?* (str 16-24), pribavljeno 15.5.2024. s <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369079?posInSet=2&queryId=e1a438c5-86c0-428a-ad13-601ae805430f>
21. Malloy Jackson, M. N. (2006.), *Bibliotherapy Revisited: Issues In Classroom Management*, Mangilao, USA: M-m-mauleg Publishing, pribavljeno 21.6.2024. s <https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri%3A307/datastream/PDF/view>
22. Marković, A. (2015.), *Razvojna biblioterapija u kontekstu potreba savremenog deteta*, Kruševac, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače Kruševac
23. Matanović, M. (2020.), *Biblioterapija u teoriji i praksi*, diplomski rad, Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
24. Mikuletić, N. (2010.), *Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi*, Zagreb, Vjesnik bibliotekara Hrvatske

25. Myers, J. E. (1998.), *Bibliotherapy and DCT: Co.Consulting the Therapeutic Metaphor* u *Journal of Counseling & Development*, The American Counseling Association (str 243-250), online, pribavljeno 29.4.2024. s Wiley online library https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/J_Myers_Bibliotherapy_1998.pdf
26. Ogenir, B. (2013.), *Teacher's adequacy in applications of bibliotherapy in classrooms*, online, WEI International Academic Conference Proceedings (str 40-41), pribavljeno 12.5.2024. s <https://www.westeastinstitute.com/wp-content/uploads/2013/02/ANT13-242-Burcin-Ogrenir.pdf>
27. Pacek, I. (2019.), *Biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama*, završni rad, Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
28. Perić, A. (2019.), *Primjena biblioterapije kod djece s malignim oboljenjem*, diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
29. Piskač, D. (2017.), *Biblioterapija i psihoanalitička kritika u kontekstu teorije sustava*, Zagreb, Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu, društvo i povijest
30. Punek, I. (2021.), *Aspekti razvojne biblioterapije u školskoj knjižnici*, diplomski rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
31. Skočić Mihić, S. (2017.), *Primjena biblioterapije za poticanje socio-emocionalnog razvoja*, plenarno predavanje, Edukacija iz metoda Programa za djecu i mlade „Ljubav u pokretu“, pribavljeno 17.5.2024. s <https://centarsreca.hr/wp-content/uploads/Biblioterapija--dr.Sanja-Skocic-Mihic-SS-11mj2017.pdf>
32. Skočić Mihić, S., Klarić, M. (2014.), *Biblioterapija u inkluzivnoj praksi u Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Vol. 20 No. 75*, pribavljeno 27.5.2024. s <https://hrcak.srce.hr/159082>
33. Skočić Mihić, S., Opašić, M., i Japundžić, A. (2019.), *Stavovi i iskustva učitelja o primjeni tematskih priča u razvoju inkluzivnih vrijednosti u Prozor u svijet, obrazovanja, nauke i mladih*, zbornih radova (str. 585-602), Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu
34. Skočić Mihić, S., Maich, K., Belcher, C., Perrow, S., Barišić, A., Novak Ramić, N. (2017), *The Role of Bibliotherapy and Therapeutic Storytelling in Creatsing Inclusive Classroom Communities*, pribavljeno 27.5.2024. s

<https://www.researchgate.net/publication/317415036> The Role of Bibliotherapy and Therapeutic Storytelling in Creating Inclusive Classroom Communities

35. Skočić Mihić, S., Pejić, I. (2019.), *Evaluacija utjecaja primjene ekspresivnog pripovijedanja terapeutske priče na socijalnu pažnju učenika s poremećajima iz spektra autizma*, stručni rad, online, pribavljeno 29.5.2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/346133>
36. Skočić Mihić, S., Blanuša Trošelj, D. i Zoričić, T. (2017.), *Jesu li odgajatelji upoznati s problemskim slikovnicama i slikovnicama o djeci s poteškoćama? u Dijete, knjiga i novi mediji*, zbornik radova znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom (str. 65-82), Split i Zagreb, Filozofski fakultet u Splitu i Savez društava Naša djeca Hrvatske
37. Slade, S. i Griffith, D. (2013.), *A whole child approach to student success*, (str 21-35) u *KEDI Journal of Educational Policy*, pribavljeno 14.5.2024. s https://www.researchgate.net/profile/Maurice-Elias/publication/226167538_Building_Educational_Opportunity/links/5a52855eaca2725638c600c4/Building-Educational-Opportunity.pdf#page=25
38. Škrbina, D. (2013.), *Art terapija i kreativnost: multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*, Zagreb, Knjižara Ljevak
39. Tatković, N., Radetić-Paić, M. i Blažević, I. (2016.), *Kompetencijski pristup kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
40. Vesel, M. (2022.), *Učiteljske procjene socio-emocionalnih kompetencija učenika – različite perspektive*, diplomski rad, Rijeka, Sveučilište u Rijeci
41. Vranjican, D., Prijatelj, K., Kuculo, I. (2019.), *Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalan razvoj djece u Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Hrvatski pedagoško-književni zbor, online, pribavljeno 13.5.2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/336148>
42. Zahtila, N. (2022.), *Suvremeni metodički pristupi bajci u razrednoj nastavi*, diplomski rad, Rijeka, Sveučilište u Rijeci